ПОРОГИ

Культурно-політичний місячник для українців у Чеській Республіці
POROHY Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince v České republice

№ 6/2022, рік XXX | č. 6/2022, ročník XXX
Усі електронні випуски часопису «Пороги» знайдете на:
ukrajinci.cz/casopis-porohy

Читати усі випуски «Порогів» онлайн за **QR посиланням** або на: ukrajinci.cz/casopis-porohy

ПЕРЕДУМОВИ ПРИХОДУ ДИКТАТОРІВ ДО ВЛАДИ: ІТАЛІЯ, НІМЕЧЧИНА, РФ

Демонстрант тримає плакат із зображенням президента Росії Володимира Путіна в ролі Адольфа Гітлера біля російського посольства, 24 лютого 2022 року у Відні, Австрія. (Томас Кронштейнер)

2-10

Колонка в соцмережі: поклик крові; Установи: зміни та нововведення; Хроніка громади; Діаспора; На лінії вогню.

11-15

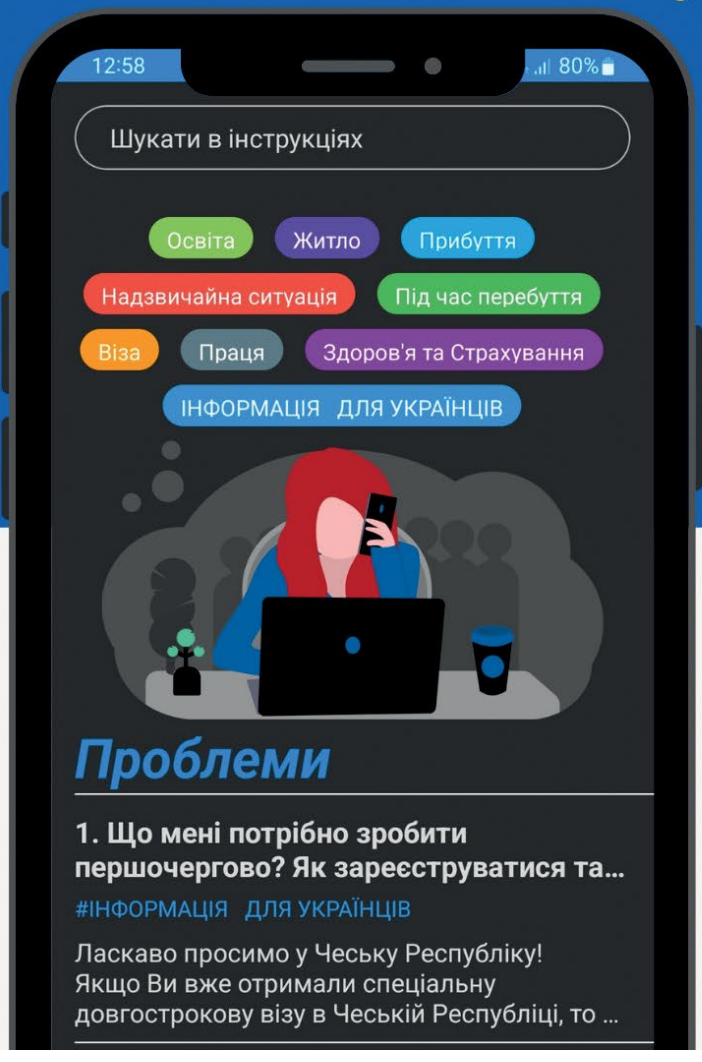
Психологія: як кожен з нас може подякувати військовим; Людина: Ростислав Прокоп'юк; Наука: передумови приходу диктаторів до влади

20-22

Історія: державотворча діяльність гетьмана Кирила Розумовського; Ми не вони.

Smart Migration

Доступний новий мобільний додаток Smart Migration, який допоможе українцям зоорієнтуватися після приїзду до Чехії та вирішити питання стосовно працевлаштування, освіти, охорони здоров'я, житла тощо. Програма доступна в Google Play як Smart Migration або скористайтеся цим QR-кодом.

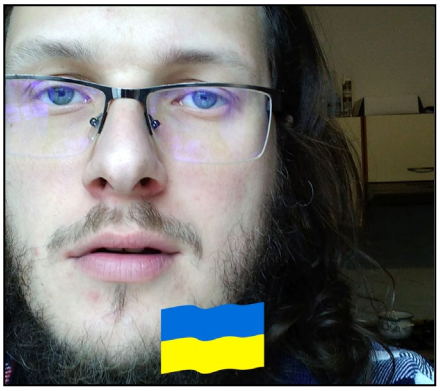

Mobilní aplikace Smart Migration pomůže Ukrajincům s integrací v ČR.

Українська ініціатива в Чеській Республіці
Ukrajinská iniciativa v České republice

MPSV MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

ПОКЛИК КРОВІ

Бути українцем у ці дні означає бачити велику кількість крові – якщо не в живу, то принаймні на фотографіях у ЗМІ та в соцмережах. Цього не можна уникнути, якщо ви з України. Навіть тут, у європейському тилу, кров продовжує сочитися з моніторів, коли ви скролите стрічки новин. Це відрізняє українців від тих самих чехів чи інших мешкацїв Європи, які в будь яку мить можуть відписатися від неприємного, шокуючого контенту. Тоді як українці такої можливості просто не мають.

Весь світ здригнувся дізнавшись про чергові російські злочини. Побачивши відео, на якому покидьок у російській формі каструє українського військовополоненого. Почувши чергову цинічну дезінформацію про те, що нібито ЗСУ за допомогою важкої артилерії західних зразків знищила в´язницю в Оленівці, де перебували, зокрема, полонені з Азовсталі. За всіма ознаками, росіяни їх піддавали тортурам і страчували без жодного – хоч показушного – суду і слідства. Частину з заручників використали для зйомок пропагандистських відео. Потім загнали двісті людей в окремий будинок, де їх спалили живцем. Між іншим, для того, щоб приховати докази своїх злочинів. А провину за ці геноцидні дії спробували повісити на українську сторону. Все у найкращих російських традиціях.

Російські терористи продовжують вбивати українське цивільне населення. Ракети щодня падають у Харкові, обстрілюються сотні прифронтових містечок і сіл. Нещодавне потрапляння ракети до автобусної зупинки в Миколаєві вбило п´ять осіб і понад дванадцять поранило.

На жаль, нам випало стати свідками ще багатьох таких звірств. Разом з тим, як будуть більшати успіхи ЗСУ на фронті, російська сторона вдаватиметься у те, що в неї виходить найкраще – коїтиме злочини. Але якщо знайдеться хтось, хто вважає, ніби українців це залякає і схилить до капітуляції, то така особа за останніх п´ять місяців нічого не зрозуміла.

Україна переможе. Звільнить своїх людей, свої території і покарає воєнні злочини. Росію ж не чекає в майбутній перспективі нічого хорошого. ■

Олексій Севрук

ЗМІСТ

Колонка в соцмережі	**3**
Установи	**4**
Хроніка громади	**6**
Діаспора	**7**
На лінії вогню	**8**
Психологія	**11**
Людина	**14**
Наука	**17**
Історія	**20**
Ми не вони	**22**

Посилання на сайт українською мовою

Міністерство внутрішніх справ Чехії

+420 974 801 802
(**без перерви** та українською мовою)
www.nasiukrajinci.cz/ua

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 6/2022, рік XXX. Підписано до друку 22 серпня 2022 року. **Ел. пошта**: uicr@centrum.cz. **Інтернет-адреса**: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. **Номер готували**: Богдан Райчинець, Ельвіра Божані, Олексій Севрук, Анатолій Крат, Тетяна Пилипчук. Використовуються повідомлення прес-служб посольств, інформагентств та ілюстрації з відкритих джерел. **Художнє оформлення та верстка**: Тетяна Пилипчук, www.plttn.com. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і не поділяти поглядів автора. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: «Українська ініціатива в ЧР», Воцелова 3, Прага 2, ід. номер: 60448296; **контакт**: uicr@centrum.cz, www.ukrajinci.cz; Facebook.com/ukrajinska.uicr; **розрахунковий рахунок**: 1925774379/0800.

Porohy – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – práh, říční práh. Číslo 6/2022, ročník XXX. Uzávěrka: 22. srpna 2022. **E-mail**: uicr@centrum.cz, **web**: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. **Číslo připravili**: Bohdan Rajčinec; Elvira Bozhani, Oleksij Sevruk, Anatolij Krat, Teťana Pylypčuk. Používáme tiskové zprávy velvyslanectví, informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. **Grafika**: Teťana Pylypčuk, www.plttn.com. Za pravdivost uvedených informací je zodpovědný autor článku. Redakce může krátit text a neshodovat se s názory autora. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: Ukrajinská Iniciativa v ČR, z.s., Vocelova 3, Praha 2, IČO: 60448296, **kontakt**: uicr@centrum.cz, www.ukrajinci.cz.; Facebook.com/ukrajinska.uicr, **číslo účtu**: 1925774379/0800.

НЕЗАСТРАХОВАНІ АВТІВКИ З УКРАЇНИ: ЧЕХІЯ ПЕРЕСТАНЕ ПОКРИВАТИ ЗБИТКИ

Закінчується термін, протягом якого Чеська страхова служба зобов'язалася виплатити збитки, завдані незастрахованими автомобілями біженців з України. Після закінчення шестимісячного терміну вона почне вимагати гроші з винуватців.

Якщо водій українського автомобіля спричинить у Чехії дорожньо-транспортну пригоду і виявиться, що автомобіль не застрахований, Чеська страхова служба (ČKP) сплатить витрати потерпілій стороні. Це один із видів допомоги, яку Чехія пропонує біженцям з України.

Щоправда, це **«безкоштовне обов'язкове страхування»** лише тимчасове – для українських автомобілів воно **діє щонайменше до кінця серпня і лише пів року після виїзду з країни**, на яку 24 лютого напала Росія.

На практиці страхова служба спочатку з'ясовує, чи застрахований автомобіль в Україні, і, якщо необхідно, врегульовує збитки з місцевою страховою компанією.

Після закінчення шестимісячного терміну у Чехії Чеська страхова служба почне ставитися до незастрахованих українських автомобілів так само, як і до чеських. Це означає, що вона почне стягувати збитки з винуватця аварії.

Рішення? Українська зелена карта

За словами Вероніки Павлісової, найпростішим рішенням є оформити онлайн-страхування в одній з українських страхових компаній, яка видаватиме українським водіям так звану зелену онлайн-карту.

Водночас речник міністерства транспорту Мартін Брихта зазначає, що це також залежить від типу дозволу на проживання в Чехії. Зелена карта від

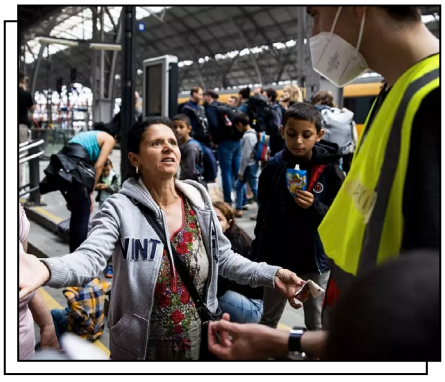

української страхової компанії підходить, якщо біженці перебувають у країні на підставі тимчасового захисту.

Водій транспортного засобу повинен забезпечити його технічний та експлуатаційний стан. Тоді водій не зобов'язаний здавати транспортний засіб на регулярний технічний огляд на станції техогляду в Чехії.

Але якщо українці отримали дозвіл на постійне чи довгострокове проживання або візу тимчасового захисту, то через пів року вони повинні зареєструвати свій автомобіль у чеському реєстрі транспортних засобів і регулярно проходити техогляд. ■ **SZ**

ЦЕНТР ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ У КАРЛОВИХ ВАРАХ ПРАЦЮВАТИМЕ Й ВОСЕНИ

Після зустрічі з членами кризового штабу та всіх діючих підрозділів регіональне керівництво прийняло рішення про продовження роботи центру допомоги українцям у Карлових Варах. Центр допомоги для біженців працюватиме цілодобово. У ньому збережеться можливість тимчасової ночівлі та отримання гуманітарної допомоги. Відділення, де реєструватимуть новоприбулих, працюватимуть у понеділок, середу та п'ятницю з 8 до 15 години.

Останнім часом до регіону щотижня приїжджає декілька десятків людей. Найбільший ажіотаж був у середині березня, коли за добу через центр проходило до 700 людей. Минулої п'ятниці працівники центру зареєстрували 71 особу. З початку російської агресії в Україні центр допоміг 15 775 біженцям, близько половини з яких нині проживає в області. Центр забезпечив розміщення 4260 біженців. ■

SZ

ДОДАТОК ДЛЯ ІМІГРАНТІВ ЧЕХІЇ

Новий мобільний додаток Smart Migration вже доступний для імміграндів, які наразі перебувають у Чеській Республіці, українською, російською та англійською мовами. Smart Migration допоможе українцям зорієнтуватися після приїзду до Чехії та вирішити питання щодо працевлаштування, освіти, охорони здоров'я, житла тощо. Запити на пошук інформації, яка їх зацікавить, можна знайти за допомогою чату віртуального помічника. Додаток, розроблений Університетом Менделя за участю Української ініціативи в ЧР, запускає Міністерство праці та соціальних справ Чехії. Наразі програма доступна лише для ОС Android (незабаром з'явиться версія для iOS), завантажити її можна за посиланням: **bit.ly/smart-migration.** ■

Вл. інф.

БІЖЕНЦІ ЗАЙМАЮТЬ ЧЕРГУ ДО ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ З НОЧІ, НЕЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ, ЩО ЗАЯВУ МОЖНА ПОДАТИ ОНЛАЙН

У четвер о 6-й годині ранку натовп українців біля Центру зайнятості швидко збільшується. Люди поспішають зайняти чергу, серед них є й ті, хто стоїть тут з ночі. Незважаючи на те, що заяву на отримання гуманітарної допомоги можна подати онлайн, українці надають перевагу особистій присутності в Центрі зайнятості.

Присутні скаржаться на недосконалість системи виплати пільг біженцям, проте терпляче чекають своєї черги. «Ми дуже вдячні чехам за допомогу, але процес подання заяви на отримання допомоги, на мій погляд, організований дуже погано. Як, наприклад, сьогодні можна закрити центр о 13 годині, якщо така черга людей?», - додала вона.

Однією з проблем, з якою зіткнулися біженці з України, є й те, що деяким не вдається подати заявку на виплату пільг онлайн через технічні проблеми, тому краще йдуть подати документи особисто.

Наприкінці червня президент Чехії Мілош Земан підписав закон «Лекс Україна», згідно із яким біженці можуть претендувати на виплату допомоги у розмірі прожиткового мінімуму і через півроку після надання тимчасового захисту. Ця сума становить 4250 крон на місяць для дорослого і 3050 крон на місяць на дитину. Наразі біженці мають право на 5 тисяч крон щомісячно на підставі візи тимчасового захисту. Загалом цю суму вони можуть отримувати шість разів, тобто протягом півроку. ■ **SZ**

Подати заявку онлайн на офіційний сторінках: davkyuk.mpsv.cz/uk

Vítej v Česku
Ласкаво просимо до Чехії

ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО ЧЕХІЇ

Програма для українських дітей. Звичаї, культура, реалії, побут та краса Чехії. Наша мета - ознайомити українських дітей з Чехією, її звичаями, культурою, реаліями, побутом та її красою. Програма розвиватиме комунікативні навички чеською мовою.

Організація Yourchance за фінансової підтримки Міністерства освіти, молоді та спорту Чехії та у співпраці з Посольством України. ■

Вероніка Риженко – менеджер проекту, **+420774605372, vitejvcesku.cz/uk**

ДЕ КРАЩЕ ШУКАТИ РОБОТУ? ОДИН ЧЕСЬКИЙ РЕГІОН ВИДІЛЯЄТЬСЯ З-ПОМІЖ ІНШИХ

Пльзенський регіон став найуспішнішим у Західній Богемії щодо пошуку нової роботи для біженців. Наразі близько третини із них успішно працевлаштовані.

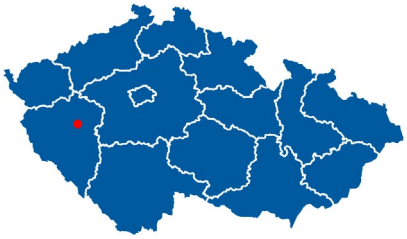
За словами губернатора Рудольфа Шпотака, щодня туди прибуває до сотні людей, зазвичай близько 50 осіб. А оскільки центр закритий у неділю, щопонеділка, як правило, до нього приходить найбільше українців. Від 20 до 25 відсотків біженців потребують притулку, тому в регіоні домовилися про житло на близько 3000 місць. «Це дуже хаотично, оскільки прибувають нові українці. З іншого боку, дехто повертається до України або, може, знаходить житло самостійно», – сказав губернатор.

У регіоні не мають точних даних про те, скільки біженців повернуться до України. «Їх буде небагато. Але це те, на що ми не вплинемо, тому що вони можуть вільно пересуватися в Шенгенській зоні», – додав він.

За його словами, проблем зі зростанням злочинності в регіоні немає. З виділених на міграційну кризу 61 мільйона крон вичерпано близько половини. Наразі у селищі Нове Домки біля Розвадова на Таховщині встановлюють наметове містечко для ромських біженців з України. Розглядаються також два-три місця за межами Пльзеня. Причина, за словами губернатора, в тому, що кількість українських ромів збільшується, а їхня перевірка, яка раніше тривала від 24 до 48 годин, продовжена до 80 годин. ■

SZ

ВИСТАВКА У ВРШОВІЦАХ

Міністерство навколишнього середовища Чеської Республіки відкрило виставку «Україна очима природознавців». У відкритті взяли участь дипломати економічної секції Посольства України та Міністерка навколишнього середовища Чехії Анна Губачкова. Про природні багатства України розповідають фотографії чеських науковців, зроблені до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. **Виставка знаходиться за адресою**: Vršovická 1442/65, Praha 10. ■

ДОШКА ДИПЛОМАТИЧНІЙ МІСІЇ УНР

У Празі встановлено меморіальну дошку на будівлі школи за адресою вул. Голечкова 140/4, де в 1919 –1921 рр. розташовувалася Дипломатична місія УНР у Чехословаччині. У відкритті меморіальної дошки взяли участь заступник Міністра закордонних справ ЧР Мартін Дворжак, заступник Міністра освіти ЧР Вацлав Велчовський, депутат міської частини Праги 5 Душан Душек, а також Вацлав Хмелірж – директор загальноосвітньої школи для дітей з вадами слуху, на брамі якої відкрито меморіальну дошку. До церемонії доєдналися україністи, науковці та українська громада.

«Ця меморіальна дошка – не лише фіксація певного епізоду в історії української держави, але також нагадування для сучасників про те, за що сьогодні вмирають українські військові й якому ворогу протистоять», – зазначив на відкритті Євген Перебийніс. ■

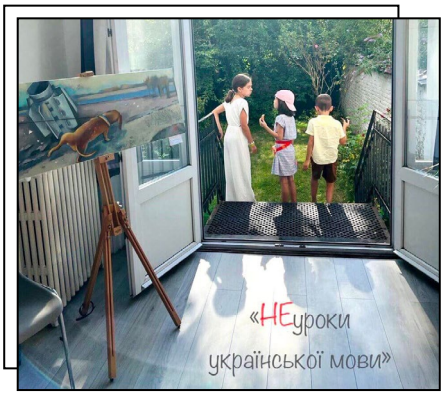
КООРДИНАЦІЙНА РАДА ПОДЯКУВАЛА ПОСЛУ

Посол Євген Перебийніс, який завершив свою місію в Чеській Республіці, попрощався з представниками української діаспори в Чехії, членами Координаційної Ради керівників українських організацій та подякував їм за співпрацю у відстоюванні прав та інтересів українців в ЧР. Зі свого боку, керівники українських організацій подякували Послу за підтримку та гідне представлення України в Чехії протягом п'яти з половиною років, а також вручили йому від імені усіх організацій лист подяки. ■

НЕУРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дім Товариства українців в Бельгії проводить для маленьких допитливих українців та їх батьків чергові зустрічі, щоб цікаво провести час та поспілкуватися українською мовою у дружньому колі. Дім ТУБ знаходиться в центрі Брюсселю за адресою Boulevard Charlemagne 72, 1000 Brussels. Ініціатива товариства підтримується відшкодуванням витрат на матеріал (3 євро).

ТУБ

БАЗОВИЙ КУРС ЧЕСЬКОЇ МОВИ

Загальнодержавний проект Викладання базової чеської мови для іноземців з України

Проект направлений на підтримку громадян України щодо мовної адаптації у Чехії. На очних курсах по всій Чехії ми навчимо вас основам чеської мови, завдяки чому ви зможете спілкуватися самостійно в повсякденних ситуаціях, як у приватних справах, так й на роботі.

Наші лектори навчать вас чеської мови на основі матеріалів, створених спеціально для цього проекту педагогами Карлового університету.

Інформація: muzesmluvitcesky.cz/uk ■

ВУЛИЦЯ БОГДАНА ГАВРИЛИШИНА У ЛЬВОВІ

Згідно з пропозицією МІОКу, відтепер у Львові з'явилася вулиця Богдана Гаврилишина - українського, канадського та швейцарського економіста, громадсько-політичного діяча, мецената, члена Римського клубу. Гаврилишин завжди наголошував на своїй українськості, допомагав у розбудові незалежної держави. Свого часу він був гостем Львівської політехніки. Крім того, достойник профінансував видання створеного в МІОКу підручника з української мови як іноземної «Крок 1» - у час, коли ця ключова україністична галузь перебувала на стадії зародка. Міоківці вдячні комісії з перейменування та всій львівській громаді за гідне пошанування великого Українця.

Львів'яни та всі українці мають знати імена людей, які зробили максимум для утвердження України, зокрема за кордоном. До речі, колишня назва вулиці - Визвольна. Це найменування їй присвоїли в 1962 році на честь «радянського визволення» Львова та західних теренів України. ■

МІОК

МАТИ АПОСТОЛІВ

Український фільм Мати Апостолів отримав нагороду «Найкращий міжнародний художній фільм» на Першому кінофестивалі ім. Адольфа Цукора, який відбувся в угорському місті Матесалка. Режисер фільму Заза Буадзе був відзначений нагородою «Найкращий режисер», продюсер Дмитро Овечкін – нагородою «Найкращий продюсер», а акторка Наталія Половинка – нагородою «Найкраща актриса». ■

Укрінформ

АКЦІЇ В США

На початку серпня відбулася потужна «Мовчазна акція протесту» у вигляді живого ланцюга 600 дівчат від water Tower до Millenium Park в Чікаго. Акція знову привернула увагу жителів США до України, боротьби та необхідності санкцій щодо Росії.

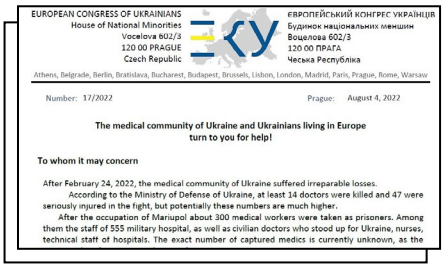
Дальші акції підтримки України відбулися наприклад в Нью-Йорці, де активісти приєдналися до закликів до міжнародних організацій, зокрема ООН, зупинити свавілля рф та запобігти протиправному судилищу над захисниками «Азовсталі». ■

СКУ

ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКИХ ЛІКАРІВ

Європейський Конгрес Українців 4 серпня вислав лист високим представникам - інституціям ЄС та урядам держав ЄС з інформацією та проханням допомогти полоненим українським лікарям та медичним працівникам. В Україні на даний момент текст підписали більше 2250 лікарів та медичних працівників, лист підтримується європейською організованою громадськістю. ■

ЕКУ

EUROPEAN CONGRESS OF UKRAINIANS
House of National Minorities
Vocelova 602/3
120 00 PRAGUE
Czech Republic

ЕВРОПЕЙСКИЙ КОНГРЕС УКРАИНЦЕВ
Будинок національних меншин
Воцелова 602/3
120 00 ПРАГА
Чеська Республіка

Athens, Belgrade, Berlin, Bratislava, Bucharest, Budapest, Brussels, Lisbon, London, Madrid, Paris, Prague, Rome, Warsaw

Number: 17/2022 Prague: August 4, 2022

The medical community of Ukraine and Ukrainians living in Europe turn to you for help!

To whom it may concern

After February 24, 2022, the medical community of Ukraine suffered irreparable losses.
According to the Ministry of Defense of Ukraine, at least 14 doctors were killed and 47 were seriously injured in the fight, but potentially these numbers are much higher.
After the occupation of Mariupol about 300 medical workers were taken as prisoners. Among them the staff of 555 military hospital, as well as civilian doctors who stood up for Ukraine, nurses, technical staff of hospitals. The exact number of captured medics is currently unknown, as the

МАРІУПОЛЬСЬКІ ДІТИ ВІДПОЧИЛИ У ГРЕЦІЇ

44 маріупольські дитини отримали чудову нагоду відпочити на узбережжі Егейського моря. Два тижні «грецьких канікул» запам'ятають назавжди. Діти відпочивали у таборі «Олександра». Кошти на їх оздоровлення виділили два благодійних фонди – Левентіс та Бумборос. Для дітей підготували велику програму активностей. Відпочинок для дітей організовано за підтримки Федерації грецьких товариств України. початку російського вторгнення у місті загинули близько 22 тис. мирних жителів. З початку російського вторгнення у місті загинули близько 22 тис. мирних жителів, понад 50 тис. були депортовані в росію і на тимчасово захоплені території Донецької області. ■

Укрінформ

НА ЛІНІЇ ВОГНЮ

Війна стосується кожного й на горіхи окупантам здатні дати не тільки чоловіки, а й жінки. Вже шостий місяць тривають бої й шостий місяць відважні українки дають відсіч окупантам з сусідньої держави-агресора. Українська армія пишається сильними, мужніми, небезпечними й прекрасними жінками у своєму складі.

Заступниця міністра оборони України Ганна Маляр під час участі у Другому міжнародному Саміті перших леді та джентльменів заявила, що зараз спостерігається не аби яке збільшення військовослужбовиць на усіх рівнях та категоріях військової справи й протистояння не було б таким ефективним без жінок у складі Збройних сил України.

Підготувала: **ЕЛЬВІРА БОЖАНІ**

ІРИНА

Парамедик **Ірина Цибух** з позивним **Чека** евакуює поранених бійців з поля бою та надає повноцінну медичну допомогу. Жінка працює за найвищими стандартами американських бойових медиків – MARCH.

MARCH (Massive hemorrhage-Airways-Respiration-Circulation-Hypothermia) – сучасний алгоритм допомоги пораненому. Він включає основні послідовні пункти надання допомоги, серед яких: Mh (масивна кровотеча) – зупинка кровотечі, що загрожує життю; A (дихальні шляхи) – забезпечення прохідності дихальних шляхів; R (дихання) – закриття всіх відкритих ран грудної клітки; C (циркуляція) – повний огляд пораненого, зупинка кровотеч, діагностика шоку; H (гіпотермія/ЧМТ) – попередження гіпотермії.

Ірина та її команда працює з морськими піхотинцями. Жінка розповідає, що після отримання повідомлення про пораненого вони виїжджають на локацію, надають першу допомогу, евакуюють бійця у більш безпечне місце і стабілізують, а вже далі везуть до лікарні. Дуже часто все це відбувається під обстрілами й в активну фазу доводиться працювати майже без відпочинку. Ірина до глибини душі захоплюється відданістю бійців, з якими вона служить та яким рятує життя.

«Вражають бійці, які безстрашно вступають у бій, а отримавши поранення, крізь крик знаходять в собі сили жартувати зі мною під час евакуації. Морські піхотинці – це надзвичайні бійці, з якими честь іти в бій і заради яких я ризикую життям. Це люди, яких не хочу підвести. І побратими, які загинули – хочу, щоб вони пишались подругою Чекою», – каже Ірина.

Парамедик вважає, що війна допомогла українця зрозуміти, хто вони є насправді й вірить, що закінчиться нашою перемогою і тоді кожен зможе реалізувати себе. На думку жінки щасливе майбутнє для країни – це коли громадяни можуть стати тими, ким хочуть бути.

«Я б дуже хотіла, щоб світ цінував подвиги українців, тому що це один з найкращих світових прикладів того, як люди відстоюють свою свободу. Ми боремося за демократію, рівність й за те, щоб бути вільними людьми в Україні. За це віддаємо своє життя. Я б дуже хотіла, щоб усі це усвідомлювали, – наголошує Ірина. – Я така ж молода дівчина, як будь-яка у Франції чи Іспанії. Ми відрізняємося тільки тим, що на нашому кордоні тоталітарний режим, котрий напав на країну, яку я дуже люблю.»

Жінка наголошує – хоче жити саме в Україні, боротиметься за свою державу і готова віддати життя за волю Батьківщини.

ЮЛІЯ

Юлія Микитенко – командир жіночого взводу в лавах ЗСУ. Їй 27 років і вже шість із них сповнені досвідом військової справи.

Дівчина навчалася у Київському військовому ліцеї імені І. Богуна з 2018 до 2021 року й коли звільнялася зі служби, пообіцяла собі повернутися в разі великої війни. Так і вийшло.

«24 лютого я була єдиною жінкою у військкоматі. Усі доволі здивовано на мене дивилися, позаяк жінки в першу хвилю не мобілізуються. Тих, хто був готовий дати відсіч ворогу було багато, а дехто приходив навіть із власною екіпіровкою», – розповідає Юлія.

Спочатку Юлія служила в одному з київських підрозділів, щоб бути ближче до рідних. А коли ситуація у столиці та області стала контрольованою та відносно безпечною – поїхала на Схід. Зараз командирка взводу тримає оборону Донецької області. Її звичайний день сповнений важливими рішеннями швидкого реагування та тренуваннями на полігоні для покращення навичок.

Юлія каже, що справжніми труднощами для неї стали внутрішні конфлікти у команді між керівництвом та підлеглими – вона часто категорично не погоджувалася з тим, як старші за званням ставилися до своїх молодших підлеглих.

«Моя освіта в Могилянці дала мені розуміння гуманізму і цінності людей як великого ресурсу. На жаль, не всі командири це розуміють – що без людей, без своїх підлеглих, вони ніхто.»

Юлію також дивує, а часом навіть дратує й те, що досі знаходяться люди, які не розуміють чи не хочуть розуміти істинних бажань росіян.

«Мене найбільше вражає, що досі існують люди, які мають сумніви стосовно намірів Росії, а деякі з них впевнені, що у війні винен лише Путін. Я не розумію тих, хто противиться перейменуванню вулиць з імен російських діячів на імена українських і вважають, що мова не має значення. А ще вражають люди з Донецької й Луганської областей, які з хлібом-сіллю зустрічають російських окупантів – після того що вони із землею зрівняли їхні будинки й позбавили нормального життя. Для мене це дико, і навряд чи я колись це зрозумію.»

Юлія втратила двох важливих чоловіків у своєму житті: чоловік загинув на війні, а її тато – через війну.

«Я просто не маю морального права здатися. Чоловік і тато – воїни. І вони в мене за спиною. Тож не можу зрадити пам'ять про них. А ще якщо пощастить повернутися, я припиню бути толерантною. У мирному житті я толерувала багато речей в людях – лицемірство, брехню. Вважала, що кожен має право жити так, як він хоче. Зараз я прийняла для себе рішення, що нічого не толеруватиму – не після того, як такою кров'ю нам дістається перемога. Тому я говоритиму правду в очі всім. Бо ніхто не має права жити для себе після того, що ми переживаємо зараз.»

Юлія каже – ця війна стала лакмусовим папірцем для кожної живої душі цієї планети, бо зараз легко злітають маски та оголюються кращі й гірші якості людини.

РУСЛАНА

П'ятий рік служить у ЗСУ медик **Руслана**. На фронті жінка отримала позивний **Чешир** від скороченого «чеширський кіт». Дівчина каже, що з дитинства мріяла стати військовою, а до початку повномасштабного вторгнення була інструкторкою з тактичної медицини. Після початку війни Руслана рятує своїх побратимів на полі бою й отримала вже досвід порятунку понад 30 людей в одному з боїв. Каже, головне не рахувати кількість поранених, а просто виконувала свої обов'язки. Початок війни застав Руслану на Донбасі.

«До Нового року все було більш-менш спокійно, а від 16 лютого почали накривати вогнем. То був День єдності, який ми разом з місцевими у Щасті святкували під звуки обстрілів, – каже Руслана. – 24 лютого – це був єдиний день, коли було насправді страшно. Я не знаю, скільки всього вони випустили в нашу сторону, але кілька годин вони просто нас крили, крили, крили. Не можна було голову підняти.»

Жінка працювала медиком військового підрозділу, але через те, що не вистачало людей, почала евакуювати поранених. За кілька місяців вона вивезла понад дві сотні жінок і чоловіків з різними

«Я не сиділа на місці, а заїжджала на передові позиції та вивозила хлопців до госпіталю. Спочатку мене не хотіли пускати, казали: «Ти ж дівчинка, не дай Боже щось станеться, як ми будемо з цим розбиратися?». Потім, коли побачили, як я працюю з пораненими, навіть під обстрілами й зовсім без страху – змінили своє рішення», – розповідає Чешир.

Одного разу, щоб допомогти сусідньому батальйону, який зазнав значні втрати, Руслана з побратимами заїхали до ворога

«Через те, що сили противника переважали, хлопцям довелось трохи відійти. А ми не знали про це і заїхали на передову, в лігво до ворога. Дивимось – нікого немає. Миттєво дуже близько відкрили вогонь. Тоді-но ми й зрозуміли, що заїхали не туди. Екіпаж – це не окремо водій і медик. Він має бути як єдине ціле та ідеально розуміти один одного. Тільки я про щось подумаю, а водій уже це зробить. Тож з машини водій вижав 200 км на годину, і ми дивом цілі, хоча й перелякані, повернулись на позиції до своїх», – пригадує дівчина.

На полі бою можна побачити різні жахи, проте треба контролювати свої емоції, щоб вправно робити свою роботу й рятувати життя.

«Скажу чесно: приборкати себе не просто. На початку повномасштабного вторгнення загинуло чотири моїх побратими (двоє хлопців та двоє дівчат), у геть різних місцях, але в один день. Як тільки мені сказали, що вони не вижили, я почала плакати. Кілька годин плакала. Але проплакатися повністю, щоб розслабитися, не вийде. Часом хочеться кричати, але ти не можеш цього тут зробити. Тобі треба зібратися і готуватися до наступного виїзду, до постійного круговороту поранених», – поділилась Руслана.

Жінка каже, готова ризикувати своїм життям заради порятунку бійців і додає, що побратими завжди прикривають її від вогню, щоб вона могла допомогти пораненим.

ОКСАНА

19 річна **Оксана Рубаняк** кулеметниця в 72-й окремій механізованій бригаді з позивним **Ксена**. Для неї війна почалася ще у 2014 році, коли її найближчі рідні та друзі пішли захищати Україну на Сході. Серед них був і рідний дядько. Він брав участь у боях за Іловайськ та потрапив у полон й на щастя, повернувся звідти додому. Оксана зростала в оточенні військових та справжніх патріотів. Не дивно, що у виборі навчання зупинилася на військовій кафедрі ПНУ ім. В. Стефаника.

Дівчина пригадує, що ранок повномасштабного вторгнення зустріла вдома. Власниця квартири, яку Оксана орендувала, забігла в кімнату і розбудила її зі словами: «Оксано, прокидайся. Почалася війна».

Ксена розуміла, що не може просто сидіти вдома. Зараз її буденні обов'язки кулеметниці такі ж, як і у тисячі інших військових взводу: заступити на зміну з висококаліберною стрілецькою зброєю й вогнем підтримувати особовий склад. Під час зміни людей на позиціях дівчина має можливість на перепочинок, зайнятися діловодством взводу, евакуювати поранених чи допомогти у розвідці.

«Я рівноправно заступаю на позиції, виконую таку саму роботу, як й інші мої побратими. На війні всі складнощі спільні, адже коли гине один з побратимів або рідних, то кожен член взводу втрачає частинку душі. До цього не можна звикнути. Наче частина серця відмирає, охоплюється лютою ненавистю і бажанням помсти. Мої побратими – моя найкраща підтримка. За цей короткий час вони стали не просто друзями, а братами. Люблю їх безмежно. Пишаюся безмежно.»

Оксана докладає величезних зусиль для перемоги України й після війни бачить її величною і прогресивною країною.

«Безперечно, скоро наша Батьківщина буде на найвищих позиціях у рейтингу розвинутих країн.»

Кулеметниця закликає всіх українців не опускати рук, боротися й продовжувати бути сильними, мужніми й незалежними, бо ніхто крім нас самих не забезпечить щасливе майбутнє.

ТЕТЯНА

Військовий медик **Тетяна** на позивний **Ляля** на війні не вперше. Цього разу – у складі 72-ї окремої механізованої бригади ім. Чорних Запорожців. Сюди жінка прийшла 18 лютого, відчуваючи, що повномасштабного наступу не уникнути.

Ляля на війні з весни 2014-го, але тоді, каже, все було інакше.

> Нагадаємо, що з 37 000 жінок, які зараз служать у Збройних силах України, більше тисячі вже стали військовими командирами. Серед них колишні науковці, викладачки, журналістки, працівники офісу, мисткині та медсестри.

«У мене були 200-ті раніше, але то все було по-іншому. На Сході інша була війна, – каже Тетяна. – Те, що довелося пережити на Київщині, гірше за пекло. Разом працювали гради, артилерія, літаки, вертольоти, танки, ще й кулі літали. Це дуже складно. У мене три ротації на Сході, але, чесно, такого пекла не бачила!» – зізнається медик.

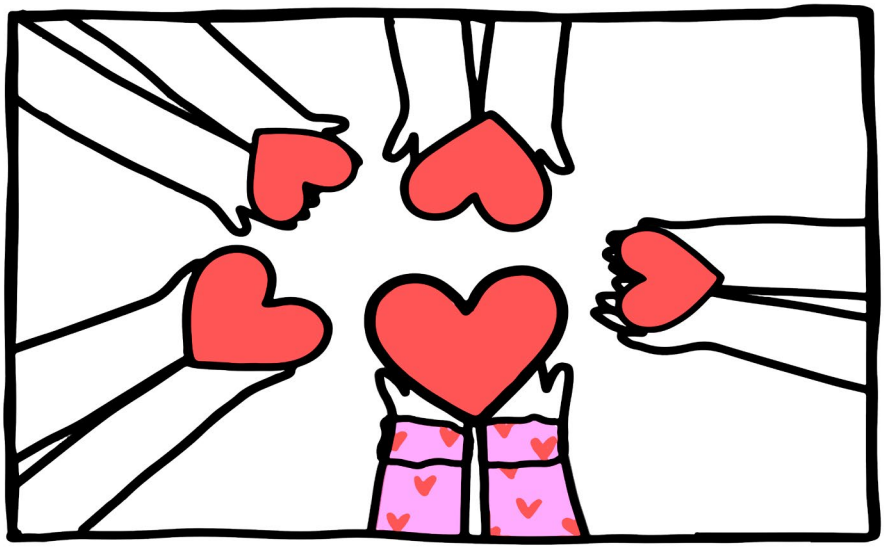
Тетяна пригадує події 28 лютого, коли на її очах вбили колегу Ангеліну Євдокімову.

«Налетіли вертольоти й почали нас розстрілювати. Поряд з нами було троє поранених. Одному надавала допомогу я, ще один сказав, що він «легкий», а третій — кликав на поміч. Ангеліна одразу вистрибнула до пораненого. І саме в цей час ворожий вертоліт пішов на другий бойовий захід. Хлопці-військові постраждали від осколків ракети, але ушкодження не були критичними. Один із поранених вже зараз повернувся до лав захисників. Ангеліну ж того дня врятувати не вдалося. Світла пам'ять захисникам і захисницям, що поклали голови за Україну!» ■

ЯК КОЖЕН З НАС МОЖЕ ПОДЯКУВАТИ ВІЙСЬКОВИМ І ДОПОМОГТИ ЇМ З АДАПТАЦІЄЮ

Чому люди відчувають сором або провину перед військовими, чи потрібні військовим слова вдячності від цивільних, які вони – ті, хто має бойовий досвід: чи змінюється їхня психіка, поведінка й світосприйняття, та як нам вибудувати з ними здорову комунікацію? Говорили про це з Людмилою Новіцькою – психотерапевткою, яка працює з військовими.

Текст: **ОКСАНА БРОШНІВСЬКА**

На вашу думку, чи є на цю тему щось, проговорене лише в колі спеціалістів, що вартувало би підняти на поверхню?

Те, що бракує українській спільноті взагалі – це проживання колективної травми. Це називається трансгенераційна травма, або травма, яка передається з покоління в покоління. І, на жаль, наш український народ проживав їх доволі багато. Як зараз кажуть, «гаряча фаза восьмилітньої війни, яка триває 400 років». На жаль, у нас є травми, не прожиті кожним із нас особисто і нашою нацією в цілому. Поки хронічна хвороба не загострюється й немає виражених симптомів, ми часто не знаємо, що саме потрібно прицільно лікувати. Так і зараз: теперішнє становище, в якому є наша країна – агресивний напад росії на Україну – дає змогу пропрацювати наш травматичний досвід і оздоровити націю. Мені здається, що ставлення цивільних до військових є таким симптомом, проявом того, що робиться в суспільстві в цілому.

Коли ми говоримо про наше ставлення до військових, чи нормально, що ми виносимо їх у якусь цілу окрему категорію, ніби ігноруючи індивідуальність кожного?

Ми ж ділимо людей на хлопчиків і дівчаток, на жінок і чоловіків, за професіями, за віком. Кожну з цих категорій щось об'єднує. Але в кожної людини є особистість. Так і серед військових. Є військові як загальний соціальний пласт, і серед військових є своя специфіка, у кожного своя професія навіть у військовій справі і свій бойовий досвід. Є люди, які залучені до бойових дій, до прямих контактів з ворогом, є люди, які захищають нас з другої лінії оборони – артилеристи, наприклад. Але, разом з тим, є такі, хто обслуговує перших і других. І вони також важливі. І, як говорить статистика1, якою з нами ділилися інструктори з НАТО, на кожного бійця, який бере участь у бойових діях, припадає 10–12 військових, які не беруть участі у бойових діях, але так само важливі. Коли перед нами людина в формі, ми не знаємо, чи є вона учасником бойових дій. Можна не бути учасником бойових дій, але отримати воєнну травму. Тобто пережити під час воєнних дій щось таке, що травмує психіку. Тому краще до всіх людей загалом ставитися як до учасників бойових дій.

Чи можна вважати це – потребу в розумінні специфіки спілкування з учасниками бойових дій та вираження їм вдячності – ще одним симптомом провини вцілілого?

Я думаю, що теперішня ситуація проявила ті симптоми, які були раніше: почуття провини та почуття сорому. Це два почуття, які сигналізують нам про те, що людина пережила травматичний досвід. І, наприклад, психотерапія спрямована на те, щоб допомогти людині проявити це почуття провини, сорому, усвідомити його і впоратися з ним. Дуже в багатьох випадках за цим почуттям немає ніякого фактажу, немає ніякої конкретної події або дії з боку людини. І коли люди ходять з таким хронічним застарілим травматичним досвідом, який є в них всередині, і є образ військового, який зараз щось робить в конкретні хвилини для нас – звісно, ці наші травми актуалізуються. Хтось з такого почуття провини чи сорому багато волонтерить, багато донатить.

Якщо робити щось лише з почуття провини, ми в собі його тільки збільшуватимемо. Це не зовсім здорово для нас. Я б воліла, щоб наша нація оздоровлювалася. Мої колеги вийшли на таку цікаву ідею, як ритуалізація цих проявів. Щоб це було єдине, масове для всіх, для багатьох прийнятно і допустимо. Можливо, ви пам'ятаєте, коли нам пробували нав'язати такий ритуал: «поклади руку на серце і скажи дякую»? Було багато роликів про це. Медійні люди знімали відео і казали: «Побачиш військового – зроби такий жест». Але чомусь масово це не стало проявлятися. Немає такого, що йде військовий, а всі йому аплодують чи кажуть «дякую». Зате зараз таким ритуалом стало донатити в фонди. Не в ЗСУ, а саме в фонди. Неспроста виник цей проєкт, який називався «народний Байрактар» – що люди по 2, 20 чи більше гривень стали долучатися до допомоги ЗСУ. Такі речі й проєкти можуть стати народними, можуть стати ритуалами вдячності – можливо, приживуться й, може, саме ці ритуали дозволять нам давати раду з нашими почуттями провини і сорому.

Стосовно цих ритуалів, на вашу думку, чи сприймаються вони військовими як вдячність? До прикладу, ситуація з Байрактаром – це підтримка військових чи збільшення шансів на власне виживання?

Все, що ми робимо, – робимо для себе. Якщо я доначу на Байрактар, я хочу зробити якийсь внесок. Мені сподобались слова Притули про те, що якщо будуть відео, як Байрактар наніс ураження, я хочу, щоб десять мільйонів сказали «це я», щоб побороти своє почуття провини. Чи відчують вдячність військові – я не знаю, але так цивільні можуть зменшити своє почуття провини і тим самим стати більш здоровими.

Стосовно військових: як вони знають, вдячні їм чи не вдячні? Зазвичай люди, з якими я спілкуюся, ветерани, розповідали, що відчувають вдячність, здебільшого спираючись на своїх рідних та близьких, на своє оточення. А також тоді, коли їм не перешкоджають у більш широкому колі спілкування. Наприклад, коли вони приходять і хочуть отримати щось за свої пільги чи те, що їм прописано в законах.

Ви назвали два види вдячності: від рідних і «неперешкоджання» в соціальній сфері. А, до прикладу, жест «дякую», який ви згадували перед тим, на вашу думку, мав би закріпитися? І якщо так, то хіба всі військові ходять по місту в формі?

Не ходять, але щорічним ритуалом став Марш ветеранів на День Незалежності. Після всіх державних заходів був добровільний Марш ветеранів, коли громадські організації, організації ветеранів гуртувалися й просто проходили в Києві центральними вулицями. І, якщо хтось бував на цих маршах, то ви, напевно, знаєте про цей шквал овацій, емоції й вигуки «дякую». Я щойно розчулилася, коли згадала останні марші і як це щемно переживається людьми, і які йдуть в колоні, і які стоять вітають ветеранів. Мені здається, що це той ритуал, який пішов знизу, який ветерани самі організовують, щоб раз на рік побачитися, згуртуватися, фізично обійнятися і побути разом. Це демонстрація цивільним, що ветерани є, і можливість цивільним хоч ось так, на якусь коротку мить, могти висловити свою вдячність. Я підтримую ті невеличкі жести, які роблять люди в різних місцях, коли дарують цукерки, квіти, протягують яблуко військовим – діляться чимось, щоб висловити вдячність за те, що вони роблять для нас.

А якщо не хочеться чекати цього маршу, як тоді сказати своє «дякую», але не тривіалізувати ним роботу військового? Щоб це було щиро, але не звучало, ніби «так і має бути»?

Я б воліла, щоб наша спільнота навчилася жити поруч з ветеранами і робити їхнє життя більш комфортним після війни. Психіка людей, які побували на війні, змінюється докорінно й назавжди. Як показує досвід попередніх війн, люди, які були на війні, ніколи в житті більше не стануть цивільними – вони так і залишаться воєнними на все своє подальше життя. Для мене дуже важливо, щоб наша спільнота, ми, цивільні, навчилися насамперед жити біля таких людей, робити їхнє життя кращим. Це буде наша найбільше вдячність, яку ми зможемо зробити для них. Тому що люди, які побували в ситуаціях «або ти, або тебе», травмовані, і це правда. А люди, що перебувають під впливом травматичного досвіду, менш здатні до навчання, до засвоєння чогось нового Саме тому ми, цивільні, в більш здоровому стані, в більш захищеному середовищі, маємо змінитися заради них. І це буде наша вдячність.

Ще з початків Першої світової війни люди – вчені, військові – почали спостерігати за змінами, які з ними відбулись під час військових дій. Спостерігали, а потім вивели правила бою, або правила війни. Вперше про це говорив Маршалл – генерал США, який займався підготовкою морських котиків. Він дивився, чи ці зміни відбуваються в його хлопців. І якщо вони відбувалися, він був впевнений у тому, що вони виживуть у воєнних діях. Найперше правило – це «знай свою територію». Бійців, які є на фронті, або тих, яких ще готують, навчають знати, де що в тебе на амуніції – щоб автоматично це все можна було знайти. Бійці знають не тільки свою територію, а й територію ворога. Якщо там щось змінилося, це вже говорить про небезпеку. Друге правило – це «дій, якщо є небезпека». Якщо є небезпека, ти маєш працювати на випередження.

Війна – це там, де тебе можуть вбити. А цивільні живуть не за такими правилами. Ми живемо за правилами «я хороший, світ безпечний, зі мною нічого поганого не станеться». У нас є три універсальні правила, і ми йдемо з ними по життю. І вони ніколи не змінюються, якщо ми не потрапляємо у травматичний досвід.

І ось військовий приходить додому зі своїм досвідом, його дружина, зі своїм досвідом, миє берці й виносить на балкон, щоб вони швидше висохли. І військовий дивиться на місце, де стояли його берці – а там пусто. Для нього це небезпека. Він має щось зробити з цією небезпекою, він має виправити це. Звісно ж, він не буде бити свою дружину, але галас може здійняти. І багато таких конфліктів виникають у сім'ях. Але є ж ще спільноти, інші групи, інші соціальні зв'язки.

Наступне правило – це «нікому не довіряй». До мене інколи приходять на консультації дружини чи мами ветеранів, кажуть: «Він такий замкнений став, він нічого не довіряє». Я відповідаю: «Так, тому що в них з'являється інша сім'я, яка називається побратими». І «мої побратими — не твої побратими»: між собою ветерани також не довіряють одне одному, поки не перевірять. І, можливо, якщо ви спостерігали ці діалоги в транспорті чи на якихось зібраннях… «Де ти воював, хто твій командир батальйону, хто твій ротний, де ти був, у які дати», – вони перевіряють так одне одного і ставлять мітку: цій людині

можна довіряти чи ні. Але ця довіра все одно не буде стовідсотковою. І ось вони з цією недовірою приходять у наше цивільне суспільство, а ми, цивільні люди, ми ж хороші, як так – нам не довіряти? І ми починаємо доводити, що ми хороші, метушитися, створювати хаос. А в бійця відповідь на будь-яку загрозу – діяти на випередження. Тому було б дуже класно, якби всі люди ставилися одне до одного з дбайливістю – так, наче ми спілкуємося з ветераном.

А ще в людей, які побували в військових діях, є така річ, як знечулення, в них немає багато відчуттів. Це чисто психофізіологія. Коли люди перебувають у постійній стресовій ситуації, їхні емоції мають притихнути, а вся енергія – піти на збільшення чутливості. Покращується зір, слух, будь-які вібрації вони вловлюють краще. Якщо для нас це спів пташок – вони точно можуть сказати, скільки цих пташок співає і навіть іноді яких саме пташок. Це все для того, щоб вижити в умовах воєнних дій. І ще одне з правил: вони завжди здаватимуться нам непередбачуваними. Тому що не тільки наші бійці вивчають свою територію, а й ворог. Тому, якщо хтось щось робить двічі підряд, третій раз може бути невдалим. Бійці не ходять однією й тією ж стежкою, тому що там може бути розтяжка чи міна. І вони потім живуть за цими правилами й у цивільному житті. А найсумніше те, що вони тренувалися не для того, щоб бути непередбачуваними чи нікому не довіряти. Але будуть змушені з цим жити. І ми як спільнота, для того щоб показати свою вдячність, маємо навчитися жити біля них і біля їхніх правил, враховуючи ці зміни.

Як у цьому допоможуть знання про те, що у військових є «своя» територія, недовіра, зниження сенситивності й непередбачуваність? Як це використовувати на практиці?

Я вам розповім одну історію, яка відбулася між дружиною і ветераном. Приходить ветеран зі служби, а дружина йому приготувала якусь незвичну вечерю. Він сів, поїв, сказав «дякую» і пішов відпочивати. Дружина подзвонила мені зі сльозами: «Він навіть не посміхнувся, не сказав, що це смачно, він мене не любить». Я її запитую: «А він їв те, що ти приготувала?». Вона каже «так». «Тобто ти приготувала щось незвичне, а він, не питаючи, сів і поїв? Уявляєш, наскільки він тобі довіряє? Навіть якщо їсть щось, що ти приготувала, щось незвичне» (йдеться про реакцію військового на будь-які непередбачувані зміни – прим. ред.). Найперше, що ми маємо для себе зрозуміти – це не звинувачувати їх у дивних проявах і не підсилювати почуття провини ні в себе, ні в них. Важливо розуміти, що ці зміни є нормальними. Нехай вони нам не сильно подобаються, але якщо ми будемо це сприймати з розумінням, то це покращить наше суспільство. Вдячність, яку ми можемо висловити нашим захисникам, – це прикласти трошечки зусиль до себе і змінити своє ставлення до них.

У давнішому інтерв'ю2 ви казали, що такі зміни не є геть незворотними. Тобто з часом ці реакції й емоції відновлюються?

Так, вони потім адаптуються до цивільного й до мирного життя, й ці зміни не будуть так гостро проявлятися, тому що людина здатна до адаптацій. Коли ми переможемо, ми розпочнемо класний процес реабілітації нашого суспільства й зокрема наших військових. Ці зміни залишаться, але трансформуються. Ці люди будуть більш кмітливими, більш здатними швидко реагувати на зміни, вони краще розв'язуватимуть проблеми. Кожен пройде свій шлях, а ми – психологи, психотерапевти, капелани, священники, добрі сусіди й родичі – допоможемо трансформувати їм свої зміни в мирне русло.

Думка про те, що після участі в бойових діях військовим не така цікава комунікація з цивільними, не такі важливі їхні проблеми, а відповідно й неможливий такий близький контакт, як із побратимами: правда чи міф?

У нас, цивільних, є багато способів оцінки ситуацій і людей. Ми бачимо світ кольоровим. Бійці, які побували в ситуаціях «ти або тебе», ділять розподіл на дві категорії «живий або мертвий», «свій або чужий». Коли вони починають спілкуватися з цивільними, то дуже дивуються, що ми переймаємося якимись дрібничками (й немає прямої загрози для життя – прим. ред.). Потім, з часом, воно в них трохи вирівнюється, стає більш кольоровим. Але на початку – так. Тому вони відстороняються від цих бесід, спільнот, від спілкування з родичами, однокласниками чи сусідами.

Чи не випливає з цього дилема, що поки в нас градієнт, а там – популярність, ми не знаємо, як краще вчинити, щоб і не ігнорувати ветеранів, але й не обтяжувати їх своїми турботами, які не стосуються питань життя-смерті?

Найперше – це поважати те, що у ветеранів інакше світосприйняття, ніж наше. По-друге, це звичайна людська комунікація: «Тобі ок з цим?». І елементарна вихованість стосовно іншої людини. Я пам'ятаю розповідь одного ветерана, який сказав, що він з війни прийшов здоровим, а поранили його вже тут. Родичі так втішилися, що він прийшов з війни живим-здоровим, що вирішили всі зібратися й привітати його з цим. З'їхалися мами, дідусі-бабусі, тітки-племінники, всі з'їхалися в маленьку двокімнатну хрущівку, де накрили стіл. А він шість місяців стояв в окопах у степах Донеччини. Його горизонт був на 35–40 кілометрів, куди він мав вдивлятися й виглядати ворогів. Він там себе почував у безпеці, а в тій хрущівці, де за столом зібралося 12–15 людей у тісній кімнатці, для нього стали травматичними. Найперше – це повага до реакцій, які можуть бути непередбачуваними. Питати, чи їм добре з цим, чи нормально про це поговорити, чи хочуть вони порушити таку тему, чи нормально, якщо ми це зараз обговоримо.

Які ситуації ще можуть виникати та які можливі тригери спрацьовуватимуть?

Військові, коли повертаються в «мирне життя» – в лапках, адже вся Україна стала небезпечною – також знайомляться зі своїми змінами. І вони не можуть сказати «зі мною не можна те й оте». Вони ще самі не знають про зміни в собі й знайомляться «по ходу п'єси». Зараз ми вже знаємо про гучні звуки. Не можна робити будь-яких різких речей у тому приміщенні, де є боєць, бо ви створюєте хаос, а хаос – це небезпечно, потрібно реагувати швидко. Тому перш ніж зайти до кімнати, де є людина, яка місяць-два як з фронту, потрібно попереджати: голосно покашляти, пошаркати ногами, просто сказати «привіт, я заходжу в кімнату» – і це буде не дивно, це буде нормально. Не можна лякати. Не можна чіпати речі без дозволу, навіть якщо дозволив – взяти й поставити на місце. Не підходити ззаду чи зненацька робити різкі рухи поруч. І не засуджувати за ті симптоми, які ви будете бачити. ■

РОСТИСЛАВ ПРОКОП'ЮК:
ЛЮДИНА, ПСИХОЛОГ, ВОЛОНТЕР, МИТЕЦЬ

Недаремно в народі кажуть, що талановита людина – талановита в усьому. Тому розповісти про таку «людину-оркестр», щоб розкрити всі грані її таланту, зазвичай одного інтерв'ю замало. Принаймні, якщо йдеться про Ростислава Прокоп'юка. Українця, який більше половину свого життя живе і працює в Празі. І прославляє Україну не тільки словом, картинами, книжками, світлинами, але й своїми вчинками. Насамперед, як автор методу «зворотної реальності», яка допомагає тисячам залежних пацієнтів без будь-яких додаткових ліків позбавитись шкідливих звичок. А вже потім як амбасадора культури і волонтера.

Підготував: **АНАТОЛІЙ КРАТ**

Перше міжнародне визнання прийшло до Прокоп'юка 2006 року, коли його ім'я увійшло до Швейцарської енциклопедії Who is Who ("Хто є хто"). 2019-го українця було внесено до Чеської книги рекордів як художника за найбільшу в Чеській Республіці шоколадну копію власної картини. 2021-го новий запис до Чеської книги рекордів, але цього разу як психолога, який допоміг кинути палити щонайменше 6 тисячам пацієнтів, серед яких чимало зірок шоу-бізнесу Чехії та Словаччини. Враховуючи багатогранність діяльності пана Ростислава на європейських теренах, редакція часопису «Пороги» вирішила розбити одне велике інтерв'ю на чотири частини. Сьогодні ми представляємо вам неординарну особистість як звичайну людину, зі своїми перевагами і слабкостями, з перемогами і поразками, не позолочену славою і лестощами, а позначену твердою школою життя і працею.

ЛЮДИНА: АРОМАТ ДИТЯЧИХ СПОГАДІВ

Пане Ростиславе, не секрет, що будь-яка велика ріка, як, наприклад, наш Дніпро, бере свій початок з маленького джерела. Тож де ваші витоки і якою є перша згадка у вашому житті?

Я народився в Лесиному краї на Волині. Перша згадка, мабуть, дитинство. Біля хати був сад. Вечоріло. Це почуття неповторне. І ніде більше я не прожив такий підвечірок, як у своєму селі Вербично. Мама ламала тоненькі гілки вишні і клала їх до чайнику, заварювала чай. Заходило сонце і природа стихала. Найдовше не вгамовувалися жаби і хрущі. Це мої перші спогади, які мають свій аромат.

Відомий німецький філософ Іммануїл Кант якось зазначив: «Багато хто думає, що дитинство було найкращим і найприємнішим часом їхнього життя. Але це не так. Це найважчі роки, оскільки тоді людина знаходиться під гнітом дис-

ципліни і рідко може мати справжнього друга, а ще рідше — свободу». А які події з вашого дитинства ви найчастіше згадуєте?

Я би протиставив німецькому філософу не менш відомого і близького мені за духом польського педагога Януша Корчака: «Поважайте… чисте, ясне, непорочне святе дитинство!» Позаяк найцінніша подія в житті людини – це саме дитинство. Спочатку ви ледь сягаєте тину, бо вам цікаво: а що там – за тином. А там ходили люди і ви кожному казали «добрий день». Це мені так подобалося, що я навмисне стояв і чекав, коли хтось пройде вулицею. Потім спогади дорослішання. Перші танці в клубі під вінілові платівки. Тепер це вже як шедевр, який ніколи не повториться. Це вже потім були танці під баян. А ще хтось грав на бубон, особливо коли це була полька на чотири боки. Школа, шкільні друзі, клуб. Це мої найкращі спогади. І вони світлі і непорочні.

Ми з вами одного віку і в нашому далекому дитинстві майже кожен хлопець мріяв стати як мінімум космонавтом. А ким хотіли стати ви, коли були дитиною?

Тут відповідь однозначна. Для мене була і залишається ідеалом наша сільська лікарка в медпункті. Завжди всім допомагала. А головне, що мала такі цікаві коробочки. Коли вона з тих коробочок виймала ампули і «давала уколи», як у нас казали, то я чекав на ту порожню коробочку як на кращий дарунок. Приносив її додому і уявляв, що я лікар.

І жодних інших захоплень у вас не було? Ось так з першого разу ви обрали свій шлях на все життя?

Звісно, що ні, пізніше уяви і захоплення змінювалися. Я почав писати вірші, мріяв про письменництво. Мабуть, тоді мені було 9 років, коли в районній газеті надрукували мою першу замітку. Так почався мій творчий шлях. Почасти друкувався в районній, а пізніше в обласній газеті. Це вже взагалі було круто! Бо раз на тиждень я брав такого професорського портфеля, складав туди свої твори і їхав до Луцька на засідання «Лесиного кадуба». Бо там всі вас називали «поетом».

У мене в більшості неприємні спогади про шкільне життя, коли вчителі дуже упереджено ставилися до більшості учнів. А вам подобалось ходити в школу?

Школа в мене була через дорогу. Хотів я чи не хотів, але ходити мусив. Коли вже з якоїсь причини дуже не хотілося, то закутував горло шарфом і казав, що горло болить. Веселі спогади, одним словом

.

Які захоплення з дитинства ви пронесли через усе життя?

Щасливе дитинство залишає в кожному з нас багато захоплень. Це родиться з наших дитячих емоцій та з власних переживань, від людей чи друзів, з ким це дитинство проживаєте. Очевидно, найбільше захоплення з дитинства і до сьогодні – це письменницька творчість, поезія, книжки. Позаяк романтика теж бере свої витоки з дитинства.

В дитинстві, яке припало на радянський період СРСР, нас усіх заставляли брати приклад з відомих людей. Насамперед з Леніна, піонерів-героїв Великої вітчизняної війни, серед яких на першому місці був Павлік Морозов. Цікаво, а на кого з дорослих ви хотіли бути схожими?

Сліпота душі - найбільша сліпота. Ці слова родом з мого дитинства, які я пронесу з собою крізь усе життя. Написала їх наша волинська поетеса з мого села, Людмила Лежанська. Я памятаю її як Мілюню. Вона була з дитинства прикута до інвалідного візка, але з такою силою в душі, що можна було позаздрити! Я часто бігав за нею зі своїми віршами. Вона була моїм першим критиком і редактором. Це була людина щира і повна енергії, її лице завжди світилося радістю, а посмішка ніколи не зникала з її вуст. Це був мій взірець людяності.

У вас було багато друзів? Як ви розважались в дитинстві, в підлітковому віці?

На це питання можна відповідати безкінечно. Друзями були всі, з ким я ходив до одного класу, нас було багато, якщо не помиляюся, 25. Старі добрі часи, коли в селі жило чимало людей і була повна школа дітей. Розваги були різні: ходили до лісу за ягодами, на ферму, де був єдиний в селі телефон, і телефонували до районної пожежної чистини, принагідно питали, чи мають вони воду. І якщо вони відповідали, що мають, то радили їм помити ноги і лягати спати. А потім тікали, коли наближався сторож.

Пам'ятаєте, як вперше закохались? Це було взаємно? Дівчина, яку ви тоді кохали, знала, що у вас до неї були почуття?

Про це не можна було не знати тій дівчині, тому що я не вмію ховати свої почуття. Напевно, це прийшло у восьмому класі. Я носив її портфель зі школи додому. Ввечері носив квіти з грядок, що росли за кожним тином. Це були чудові роки, які, на жаль, не можна повернути. А часом було б корисно прожити їх ще раз, аби глибше зрозуміти цінність тих чистих емоцій.

Як часто ви бачитесь зі своїми однокласниками?

Життя відкинуло мене від рідної домівки на 32 роки, та й багато моїх однокласників чи однокурсників також доля розкидала по світу. Найчастіші спілкування наразі в соціальних мережах. Добре, що вони є!

ЛЮДИНА: РОБИТИ ТЕ, ЩО НЕ РОБИТЬ НІХТО

Де ви навчалися після школи? Це був ваш свідомий вибір?

Не буває іншого вибору ніж свідомий вибір. Все, що ви робите, все що хочете змінити в своєму житті, має бути свідомим. Після школи я поїхав до Києва, щоб вступити в театральний інститут. На жаль, мені це не вдалося, що в підсумку мало свої позитиви. Це мені відкрило шлях до художньої творчості. Я працював директором будинку культури в районі, заступником директора заводу по культурі в Нововолинську. Але Київ все одно залишався в моїх мріях як щось, що обов'язково має статися. І це сталося: наступного разу я таки підкорив столицю, яка на багато років стала моїм містом. Втім, це вже був не театральний, а педагогічний інститут.

Чим ви жили у студентські роки? Що для вас було на першому плані?

Кажуть, що студентські роки – найкращі в житті кожної людини. Для мене Київ став здійсненням всіх моїх мрій, мого творчого розвитку, де я зустрів людей, які лишилися моїми духовними наставниками на все життя. В столиці я багато експериментував, там я почав малювати, мав перший досвід на телефоні довіри, свої перші творчі роботи.

Пам'ятаєте, як і де ви заробили перші гроші?

Ну як це можна забути! Всі студенти якось підробляли. Найпростіше було піти в нічну зміну на кондитерську

фабрику, дістати вранці гроші і йти досипати на пари.

Яким було ваше перше стабільне місце робити і скільки років вам тоді було?

Скільки мені було я вже не згадаю. Після інституту моя перша робота була в будинку піонерів у Києві. Потім я викладав психологію та етику сімейних взаємин у школі. Після чого надійшла пропозиція працювати на телефоні довіри. І саме це настартувало мій життєвий шлях, чим я вже займаюся понад 30 років.

Назвіть речі, які вам найбільше подобаються у вашій справі?

Найцінніше в моїй роботі робити те, що не робить ніхто. Це мені вдалося. А ще люди, які приходять за мною. Ті зміни на краще, які я в них бачу. Це і досі приносить мені задоволення.

ЛЮДИНА: ТЕ, НА ЩО ВИ ДОВГО ЧЕКАЄТЕ, ЩО ЦІНУЄТЕ І ЗА ЩО ВДЯЧНІ

Як ви познайомилися зі своєю дружиною?

Можливо, це звучатиме невірогідно, але на каві. Їй було сумно стояти самій в черзі за кавою. Вона мені зателефонувала і запропонувала розрідити її самотність. І я прийшов…

Чи є у вас з дружиною «ваша» пісня, танок чи якась річ? Яка?

Звичайно, що пісня. Це те, що ми обоє любимо. Правда, слухати, а не співати. Часто із задоволенням слухаємо пісні, які сьогодні повертаються із забуття. Пісні, які стали легендами. А також пісні молодих українських талантів.

Пригадайте найкращу відпустку, яку провели з дружиною. Де це було?

Найкращий час - це 32 роки, які ми прожили разом в Чехії. Сподіваюсь, що ще довго тут будемо жити. Відпустка? А що це?

Чи є у вас діти, скільки їм років, де навчаються чи працюють, чим захоплюються?

Дві дочки живуть з нами в Празі. Молодша вчиться в Карловому університеті. Старша працює. Чим захоплюються? Спитайте краще у них.

Назвіть головні традиції вашої родини?

Без винятку - це Різдво. Воно в нас особливе, за традиціями, які зберегла мама дружини. Те, на що ви довго чекаєте, що цінуєте, за що вдячні. Власне, те ж саме ми можемо сказати й про кохання.

ЛЮДИНА: БУТИ В ГАРМОНІЇ З БОГОМ

Чи вірите ви в Бога? Коли востаннє були в церкві?

Без Бога ані до порога. Так колись казали у мене вдома. Не знаю, чи є це тим, що церква стояла в мене за вікном, чи вихованням, але віра є в мені з дитинства. Це те, що вам допомагає жити. Те, що дає вам силу. До церкви ходжу за духовною атмосферою, за чистою енергію. Але головне – це мати храм в душі кожну секунду свого життя, молитися тоді, коли в цьому є потреба. Не забувати просити і дякувати за те, що маєте чи дістанете. Бути в гармонії з собою і з Богом.

Яку заповідь із десяти вважаєте для себе найголовнішою?

Немає найголовнішої. Є просто заповіді, з якими ви стараєтеся порівнювати своє життя. Аби жити так, щоб відповідати їх змісту.

Що ви ніколи не пробачите близькій людині?

Прощайте і не перебирайте на себе відповідальність за інших. Тим, що не можете комусь простити, ви накладаєте на себе провини інших.

За що б ви віддали своє життя?

Життя можна віддати тільки за найсвятіше. За свою землю.

ЛЮДИНА: ЖИТИ ВАРТО З РАДІСТЮ

Розкажіть про найкращий і найгірший день свого життя.

Поки ми живі, поки живі наші діти і родичі, не існує найгіршого дня вашого життя. Життя має дві шухлядки. З тим, що в житті не вдалося, і з тим, що вам дало силу і радість. Першу ви ніколи не відкриваєте, а в другій грабаєтеся постійно.

Коли ви востаннє плакали і чому?

Плакав кілька днів тому, коли зателефонували з військового госпіталю в Києві і знову попросили ліки. Принагідно розповіли, в якому стані нам повернули хлопців з російського полону. Звірства росії творяться не тільки в Україні. Звірства продовжуються і в полоні. Не знаю, чи я плакав від гордості за тих людей, чи від болю за них, за те що вони пережили.

Яким був для вас останній рік і яку подію вважаєте для себе головною?

Моє життя яскраве і цікаве. І я не хочу, щоб воно було іншим. Останній рік приніс мені найкращий подарунок. Другий запис до Чеської книги рекордів за найбільшу кількість людей, яким я допоміг позбутися залежності.

Як ви відсвяткуєте свій день народження: з радістю чи сумом?

Видаліть зі свого лексикону слово «сум». Святкувати треба з радістю! Зробіть кожен день свого життя святом. І даруйте це свято тим, хто поряд.

ЛЮДИНА: СУТНІСТЬ ЖИТТЯ НЕ В ЗАКОНАХ, А В ЛЮДЯХ

Якщо б ви могли стати персонажем книги чи фільму, ким би ви стали?

Чарифуком. Так мене називали в поліклініці. Тобто тим чарівником, який робить дива.

Якщо б ви отримали можливість мандрувати у часі, куди б ви відправились?

Якби це було можливо, хотів би повернутися в Україну до війни. Тому кожен з нас постійно має робити все можливе, щоб війна закінчилася перемогою України. Страшне слово «війна» повинно відійти в минулий час і ніколи не перебувати в теперішньому чи майбутньому.

Якби виникла така змога переїхати в інше місто чи країну, куди б ви переїхали?

Таких можливостей було багато. Я люблю подорожувати, пізнавати інші міста, країни. Але якщо чесно, то міг би собі уявити, що живу у Відні. Нехай Прага вибачить. Втім, я їй вірний.

Уявіть себе на мить законодавцем. Який би закон ви прийняли чи відмінили?

Я прийняв би закон про людяність, а відмінив би закон про зло. Шкода, що на світі не буває ідеальних законів. Але сутність життя полягає не в законах, а в людях. В їхній відповідальності за те, як вони живуть і що роблять. ■

ПЕРЕДУМОВИ ПРИХОДУ ДИКТАТОРІВ ДО ВЛАДИ: ІТАЛІЯ, НІМЕЧЧИНА, РФ

У сучасній Росії вже давно встановився диктаторський режим, який обмежує права і свободи своїх громадян, зневажає принципи верховенства права й непорушності міждержавних кордонів, здійснює агресивні війни з метою загарбання чужих територій.

У минулому світ знав чимало таких режимів. Зокрема, «багатим» на них виявилося XX століття. У цій статті ми проаналізуємо передумови приходу диктаторів до влади на прикладі Беніто Муссоліні (Італія), Адольфа Гітлера (Німеччина) і Владіміра Путіна (Росія) для того, аби виявити наявні закономірності.

Текст: **ВЛАДЛЕН МАРАЄВ**
Джерело: **Журнал «КУНШТ» (kunsht.com.ua)**

На відміну від диктаторів новітнього часу, абсолютистські монархи попередньої історичної епохи користувалися владою, яка передавалася у спадок в межах династії. А головне – як вважалося в тогочасних суспільствах – вона мала божественне походження. Через це монарх не міг підпорядковуватися земній владі або обмежуватися нею. Втім у XVIII столітті з'явилася ідея «освіченого абсолютизму», згідно з якою монарх мав чітко дотримуватися законів і діяти заради блага всіх своїх підданих.

Диктаторські режими XX–XXI століть здебільшого не успадковували владу в межах однієї родини (хоча є й винятки – наприклад, Північна Корея). Природа цієї влади вже не вважалася божественною. За умов диктатури політична, економічна та ідеологічна влада належить одній особі чи групі осіб, партії, соціальній групі, класу, які у своїх діях спираються на безпосереднє застосування апарату насильства (армії, поліції, карних установ).

***

Італія

Захоплення фашистами на чолі з Муссоліні влади в Італії стало одним

Беніто Муссоліні

із важливих наслідків Першої світової війни. Королівство Італія брало участь у цьому глобальному конфлікті з травня 1915 до листопада 1918 – тобто три з половиною роки. Раніше країна вважалася союзницею Німеччини та Австро-Угорщини (Троїстий союз). Однак із вибухом Першої світової Італія оголосила нейтралітет і зайняла вичікувальну позицію. Вона розпочала таємні переговори з країнами Антанти в надії, що вони погодяться на територіальні домагання італійців в обмін на участь у війні на їхньому боці.

Як наслідок, навесні 1915 року між Італією та державами Антанти було укладено таємну Лондонську угоду. Після очікуваної перемоги Рим мав отримати контроль над значними територіями Австро-Угорщини, а також Албанією, африканськими та азійськими колоніями Німеччини (Камерун, Того, Німецька Східна та Південно-Західна Африка, Нова Гвінея, Мікронезія, Західне Самоа, порт Циндао в

Китаї). У випадку реалізації договору Адріатичне море перетворювалося б фактично на внутрішнє море Італії, а сама вона – на одну з найпотужніших колоніальних імперій світу.

Проте участь у Першій світовій війні стала для Італії не настільки успішною, як вона сподівалася. Італійська армія виявилася досить слабкою, зазнавала дошкульних поразок і тяжких втрат. Внаслідок бойових дій загинули, дістали поранення та потрапили в полон два мільйони італійців. Деякі території на півночі країни зазнали руйнувань.

Лише завдяки загальній перемозі країн Антанти у Першій світовій війні Італія також здобула статус країни-переможниці. Однак політичні дивіденди від того виявилися незначними. Адріатичне море не стало внутрішнім морем Італії – на значній території Балканського півострова утворилося незалежне Королівство сербів, хорватів і словенців (Югославія). До всього, Вашингтонська морська угода 6 лютого 1922 року суттєво обмежила розбудову військово-морських сил Італії. Королівству відвели роль п'ятої морської держави світу – після США, Великої Британії, Японії та Франції.

Як наслідок, у перші повоєнні роки Італію спіткала тривала внутрішньополітична криза. Спочатку країну хитнуло вліво – відбувалися масові робітничі страйки, захоплення заводів і фабрик. А на початку 1920-х Італію хитнуло вправо. До влади прийшли фашисти, які на тлі розчарування суспільства в демократії та лібералізмі прагнули збудувати міцну автократичну державу, яка зможе вибороти своє «місце під сонцем» серед інших імперіалістичних хижаків.

1922 року прем'єр-міністром Італії став Беніто Муссоліні, який поступово збудував **фашистську** державу з однопартійною системою.

Термін «фашизм» походить від італійського слова fascio (фашо) — «союз». Політична організація Муссоліні з 1919 до 1921 року мала назву Fasci italiani di combattimento – «Італійський союз боротьби». У свою чергу, італійське слово fascio походить від латинського fascis – пучки в'язових або березових прутів, що слугували символами влади давньоримських царів і вищих чиновників-магістратів.

У пропаганді італійські фашисти постійно зверталися до тематики Римської імперії, обіцяючи громадянам повернути «колишню велич» держави та завоювати нові території заради загального багатства й процвітання. Тому Італія постійно намагалася «розкачати» внутрішньополітичну кризу в Югославії, у 1923 році тимчасово окупувала грецький острів Корфу, в 1934 році готувалася до вторгнення в Австрію, в 1935 році вдерлася в Ефіопію, в 1939 році – окупувала Албанію. Зрештою, в 1940 році атакувала Францію, британські володіння на півночі Африки та Грецію, вступивши в Другу світову війну.

Німеччина

У Німеччині натомість після Першої світової війни не відбулося настільки швидкого переходу до диктатури. Ця країна пройшла світовий конфлікт від перших до останніх днів, втратила близько двох мільйонів осіб і зазнала тяжкої поразки. Результатом став крах Німецької імперії, втрата колоній та частини територій у Європі, примушення до виплати репарацій країнам-переможцям, а також суттєве скорочення армії та флоту. Однак проголошена замість монархії **Ваймарська республіка** мала певний

Назва «Ваймарська республіка» пішла від міста, де працювали Національні установчі збори, що ухвалили Німецьку конституцію 31 липня 1919 року.

запас міцності, тому на перших порах вистояла як у боротьбі з радикальними лівими рухами (комуністичний «Союз Спартака», Баварська Радянська Республіка, Бременська Радянська Республіка), так і з правими (придушення «пивного путчу» нацистів у Мюнхені в листопаді 1923 року).

Проте світова економічна криза, що вибухнула восени 1929 року, призвела до падіння демократичного режиму, неспроможного подолати її наслідки. Гіперінфляція, падіння виробництва, масове безробіття довели до відчаю мільйони німців. На тлі таких потрясінь Гітлер та його однопартійці обіцяли навести лад у економіці, забезпечити всіх співвітчизників роботою, зменшити розрив у суспільстві між заможними та бідними верствами, ліквідувати наслідки поразки в Першій світовій війні, повернути Німеччині втрачену велич та піднести її до рівня світового лідера – об'єднати всіх німців в одній національній державі, відновити потужні збройні сили, завоювати нові території заради отримання «життєвого простору», позбавити євреїв німецького громадянства й права посідати державні посади, призупинити переселення в Німеччину представників ненімецьких народів.

Такі ідеї знайшли підтримку в суспільстві, і НСДАП (Націонал-соціалістична німецька робітнича партія) змогла здобути владу законним шляхом. Уже в 1930 році на парламентських виборах вона отримала 18% голосів, а у 1932-му – понад 37%. У січні 1933-го було сформовано уряд на чолі з Адольфом Гітлером. Доволі швидко він встановив цілковиту диктатуру в країні – НСДАП стала єдиною легальною партією, в червні 1934 року внутрішньопартійна опозиція знищена в «ніч довгих ножів», а в серпні після смерті Президента Пауля фон Гінденбурґа Гітлер об'єднав* найвищі пости в державі й став «фюрером і райхсканцлером». Далі нацисти взяли курс на злам Версальської системи міжнародних відносин, відновлення збройних сил і загарбання територій – спершу це вдавалося робити мирним шляхом (Австрія, Судетська область, Чехія, Клайпедський край): війська вводилися, однак збройного опору не відбувалося (за винятком абсолютно локального випадку, як-от оборона Чаянкових казарм у Чехії 14 березня 1939 року, де було кілька загиблих). Проте в 1939 році з нападом на Польщу призвело до початку Другої світової війни.

Росія

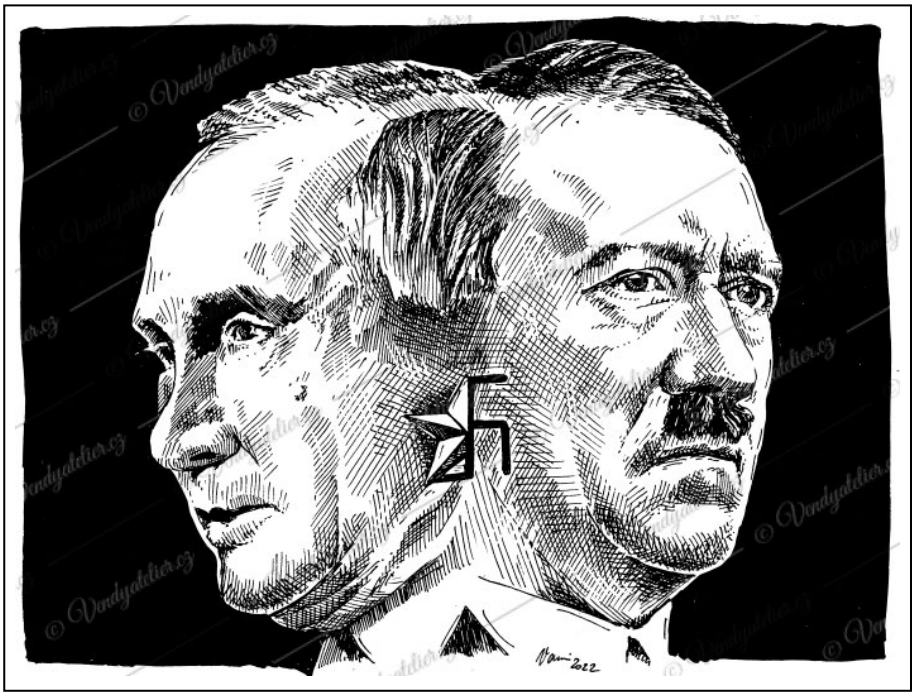
Путінський режим у Російській федерації також сформувався із травми поразки – тільки не в Першій або Другій світовій війнах, а в Холодній війні, глобальному протистоянні з демократичним світом на чолі зі США. Росіяни пережили розпад своєї імперії – СРСР – і тяжку економічну кризу кінця 1980-х – першої половини 1990-х років. Варто нагадати, що прихід Путіна на посаду прем'єр-міністра, а потім і в. о. президента РФ відбувся на тлі ще однієї економічної кризи – 1998–1999 років, спричиненої дефолтом і девальвацією рубля в країні.

Як наслідок, однією з найголовніших передумов встановлення путінської диктатури в Росії став реваншизм. Путінський режим виріс із травма-

тичного досвіду краху СРСР і з так званих «фантомних болів» через втрату впливу на країни, що вийшли з-під контролю Кремля. У російському суспільстві це було сприйнято як тяжка поразка і глибоке приниження (звідси – особлива ненависть до США, блоку НАТО і «колективного Заходу», «західних цінностей» та «ліберальної демократії»). Недарма ще у квітні 2005 році Путін назвав розпад СРСР «найбільшою геополітичною катастрофою XX століття», внаслідок якої «десятки мільйонів наших громадян і співвітчизників опинилися за межами Російської Федерації».

Важливим чинником також стала глибинна переконаність переважної частини росіян у власній винятковості щодо інших націй і країн. Це виражається, наприклад, в ідеї «богообраності русского народа», ідеї величі російської держави, зневазі до так званих «малих держав» (у російському трактуванні до таких зараховується і Україна), які буцімто не мають таких безперервних і глибоких традицій державотворення, а також у здійсненні активної завойовницької політики. Російська державність багато століть існує саме в імперській формі[1] (Московське царство, Російська імперія, СРСР, Російська Федерація), внаслідок чого було виховано культ вищості (або «величі») російського народу, його культури, мови, історії, армії, економіки, державницької традиції. Пропагувалося уявлення про нижчість, другорядність, провінційність, слабкість, непопулярність, недорозвиненість багатьох інших культур і мов (зокрема української).

Відсутність потужного середнього класу, недорозвиненість традицій підприємництва, приватної ініціативи, слабкість традицій демократії та демократичних інститутів, практично цілковита відсутність усвідомлення прав і свобод людини як найвищої цінності, ігнорування принципу верховенства права – все це призвело до того, що суспільство в Російській Федерації бажало «сильної руки», встановлення жорсткої вертикалі влади, наведення порядку в країні жорсткими адміністративно-репресивними методами, проведення агресивних війн заради відновлення могутності своєї імперії.

Отже, можемо виокремити такі основні передумови приходу диктаторів до влади на прикладі фашистської Італії, нацистської Німеччини та путінської Росії:

1. Реваншизм – прагнення помститися за поразку у війні та розпад імперії, невдоволеність місцем і роллю своєї держави в міжнародній політиці, існування в суспільстві переконання в тому, що своя держава повинна здобути місце серед світових лідерів (або стати безальтернативним лідером) і заради досягнення такої мети допустимо застосувати жорсткі заходи, зокрема військового характеру.

2. Масштабні економічні кризи, які призводять до тотального зубожіння населення, підривають авторитет демократичної влади, змушують посилювати механізми державного регулювання економіки та створюють в суспільстві очікування «сильної руки, здатної швидко навести лад».

3. Слабкість або несформованість демократичних традицій у суспільстві, готовність громадян поступитися базовими правами й свободами заради досягнення певних (насамперед матеріальних) вигод.

4. Наявність у минулому могутньої держави диктаторсько-імперського типу, яка сприймається за взірець, гідний наслідування (Стародавній Рим для фашистської Італії, Священна Римська імперія часів свого розквіту та Німецька імперія Гогенцоллернів – для нацистської Німеччини, Російська імперія і Радянський Союз – для путінської Росії).

Утім кожна з вищеназваних імперій не існувала вічно, а зрештою зазнавала краху та розпадалася на низку держав. Диктаторські режими, попри їхню популярність на певному етапі історичного розвитку, також гинули – Муссоліні був розстріляний своїми співвітчизниками-партизанами, Гітлер в безвихідному становищі через військову поразку був змушений покінчити життя самогубством. Путінський режим, розпочавши повномасштабне вторгнення в Україну, також підписав собі смертний вирок і суттєво наблизив час свого безславного падіння. ■

Владлен Мараєв
Кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник НДЦ гуманітарних проблем Збройних Сил України, співавтор і ведучий каналу «Історія Без Міфів».

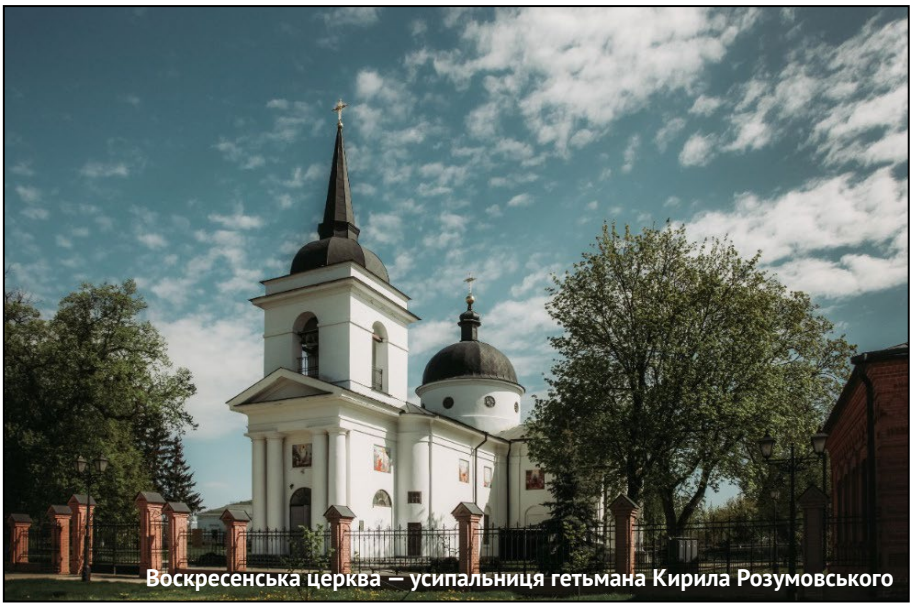
[1] Йдеться про те, що така країна поневолює інші народи та підпорядковує їх єдиному центру. Вже з пізнього Середньовіччя Московія завойовувала та підкорювала навіть неслов'янські та неправославні народи, прагнучи до постійного розширення своєї території.

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

«З Кирилом Розумовським дилеми немає. Все, що він робив, було пов'язане з незалежністю України» - прямий нащадок гетьмана - Грегор Розумовський.

Текст: **Юлія Фурсова**

Сьогодні в умовах невиправданої військової агресії росії, відбувається посягання не лише на нашу землю, а й на нашу історію, культурну спадщину. Окрім того, триває активна війна й на інформаційному фронті. Росія всіляко намагається ширити фейки та неправдиву інформацію, особливо в західних ЗМІ щодо України та українців. Власне, як у політиці анексії, так і в інформаційному просторі її дії залишаються незмінними впродовж століть. Саме тому нам важливо знати правду, а не міфи, про українських історичних діячів, щоб бути стійкими до сучасних пропагандистських тез, які не мають жодного історичного підгрунтя.

Воскресенська церква — усипальниця гетьмана Кирила Розумовського

Об'єктом такої інформаційної пропаганди свого часу стала постать гетьмана України Кирила Розумовського, щодо якого тривалий час московією насаджувався стереотипний погляд як випадкового «улюбленця долі» та повністю контрольованого з боку росії очільника держави.

Свого часу відомий український історик Іван Крип'якевич писав: «в його грудях билося ще українське серце». Дійсно, за надзвичайно складних суспільно-політичних обставин та постійного втручання в державну діяльність України-Гетьманщини російської імперії, Кирило Розумовський зробив усе від нього залежне для збереження державності, а також - її реформування і зміцнення. Саме тому він застосовував всі свої дипломатичні здібності та сімейні зв'язки аби вдало вирішувати насущні українські проблеми та проявив себе як гетьман з глибоким розумінням розбудови Гетьманщини. Впродовж 1750-1764 рр. разом з гетьманським урядом він провів ряд важливих реформ, які відповідали потребам нового часу. Згідно з гетьманськими універсалами від 17 листопада 1760 р. та 17 лютого

Палацово-парковий ансамбль гетьмана України Кирила Розумовського.

1763 р. було здійснено реформування судової системи. В 1763 р. була підготовлена та проведена адміністративна реформа, яка передбачала поділ території Гетьманщини на 10 полків та 20 повітів. В 1762-1763 рр., здійснювалася військова реформа, яка передбачала створення регулярних полків та вишколу за європейським зразком.

Логічним продовженням політики Кирила Розумовського стала підготовка «Прохання малоросійського шляхетства і старшин разом з гетьманом про відновлення різних старовинних прав Малоросії» 1763 р. Документ широко засвідчив прагнення українців до створення державності і на думку відомого історика Зенона Когута, містив найбільш самостійницькі погляди, які не висловлювалися так відкрито з часів гетьмана Івана Мазепи.

Дійсно Кирило Розумовський розумів і поважав справи гетьмана Івана Мазепи, тож важливим та промовистим стало його рішення повернути гетьманську столицю до Батурина.

Варто нагадати, що у XVII-XVIII ст. саме Батурин був серцем України-Гетьманщини, центром політичного та культурного життя нашої держави за гетьманування Дем'яна Ігнатовича, Івана Самойловича, Івана Мазепи. Батурин і історичний приклад жорстокої російської агресії. У листопаді 1708 р. столиця України-Гетьманщини була знищена московськими військом, безжально, криваво, від малого до старого, до найменшої будівлі…Як Маріуполь сьогодні… Знищена цинічно і показово, за вибір європейського напряму розвитку, який і тоді обрала Українська держава на чолі Івана Мазепи.

На довгі роки про Батурин навіть заборонили згадувати… Гетьман Розумовський розумів, яке значення цей символ займає в серці кожного українця і приклав максимум зусиль, щоби відродити його.

Наслідком планомірної роботи гетьмана та козацької старшини стало закріплення за Батурином 24 липня 1750 р. статусу гетьманської столиці. Гетьман доклав великі зусилля для розбудови міста, а всім будівельним роботам, які тривали в столиці було надано державний характер, та здійснювались вони за рахунок національного кошту. У відповідних документах це масштабне будівництво отримало назву «Національні строєнія». Назва не є випадковою, адже Кирило Розумовський як і інші гетьмани, діючи з метою об'єднання та утвердження цілісності держави, у часи свого гетьманування ввів державну символіку «Національний герб», яка набула поширення по всій території Гетьманщини.

У рамках «Національних строєній» відбудова гетьманської столиці здійснювалась швидкими темпами за участю та під керівництвом видатних архітекторів XVIII ст., зокрема Андрія Квасова та Антоніо Рінальді. До речі, до нашого часу сучасний центр міста зберіг планування вулиць, яке було виконане за рішенням Кирила Розумовського ще у другій половині XVIII ст.

З метою перетворення гетьманської столиці на осередок освіти в Гетьманщині, Кирило Розумовський намагався реалізувати свій амбітний задум – відкриття першого українського Батуринського університету, проєкт якого був розроблений у 1760 р. Переймався гетьман і наданням медичної допомоги жителям столиці, саме йому належить ініціатива відкриття однієї із перших лікарень в Україні саме в Батурині у 1751 р.

«Національні строєнія» дали поштовх не тільки для економічного, культурного та промислового розвитку гетьманської столиці Батурина, а в першу чергу і Гетьманщини. Адже столиця завжди була своєрідним орієнтиром, як у культурній так і в економічній сферах.

Промовистим свідченням того, що Батурин займав вагому роль у житті Кирила Розумовського є і те, що свою усипальницю - Воскресенську церкву, він побудував саме в гетьманській столиці поряд з Мазепиною Цитаделлю. Таким чином, своїм похованням у Батурині Кирило Розумовський зробив це місце пам'ятним для багатьох наступних поколінь, адже де тлін гетьмана, там і гетьманський дух.

Сьогодні всі, хто приїздить до Батурина неодмінно можуть відчути ту славну сторінку нашої історії добу Гетьманщини. Слова Віктора Ющенка є цьому підтвердженням: «Батурин стоїть у тому ряду, який легко ілюструє одну з наших великих національних характеристик — прагнення до незалежності і власної держави. Це найбільший приклад, як, надіючись безнадійно, присвячувати себе великій національній місії. Так, Батурин жорстоко поплатився за мрію про незалежність. Але постав із попелу, відродився, а його мрія була втілена в життя наступними поколіннями».

Автор є завідуючим відділу «Палац гетьмана Кирила Розумовського» Національного заповідника «Гетьманська столиця» ■

МИ – НЕ ВОНИ

Автор тексту: **Ян ЧАРНЕЦЬКИЙ**

Зізнаюсь, віднедавна, коли чую російську мову в українському місті Миколаєві, дуже уважно вивчаю джерело звуків. Бо це може бути член російської диверсійної групи, посадовий зрадник чи навідник ракетних обстрілів Миколаєва з боку окупованого росіянами Херсону. Іноді до касти «какаяразніца» належать миколаївці – етнічні росіяни, що навіть народились в обласному центрі і тому голосно кличуть себе корінними. Позаяк їхні батьки прибули до Миколаєва з Росії в 50-х роках минулого сторіччя будувати підприємства ВПК.

Ігор Суркіс, Іван Дорн, Жан Беленюк, Ахтем Чийгоз, Айдер Муждабаєв, Ігор Йовічевіч та інші заговорили українською мовою. Хоча навчались в російських, узбекських, хорватських школах, де не вивчали українську в якості предмету. Тому хочу почути від миколаївців, які ПРИНЦИПОВО користаються російською мовою після 32-х років будівництва української нібито держави, на 9-тому році війни Росії проти українців, в чому полягають оці ваші ПРИНИЦИПИ?

Енциклопедії дають загально відоме тлумачення поширеного слова. Принципом (латиною principium — основа) є твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне. Принципами також називають внутрішні переконання людини, ті моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті. Може, ваші дідусі були колаборантами і під час німецької окупації Миколаївщини ПРИНИЦИПОВО говорили німецькою мовою, служили в гестапо?

До всього цивілізованого світу починає допливати (в крові вбитих росіянами українських дітей) висновок: українці та росіяни не лише не є братніми народами і ніколи такими не були. МИ і ВОНИ презентуємо різні світоглядні цивілізації. Вірніше, українці належать до європейської християнської цивілізації, росіяни представляють дику орду, стадо кримінальних злочинців, об'єднаних ілюзією безкарності. Коли я кажу про українців маю на увазі етнічну самоідентифікацію громадянина. Замість копирсання в його документах з метою встановлення, а до якої національності належали його батьки, діди, прабабусі.

Для усвідомлення прірви між українцями та росіянами пропоную тут лише один аспект, як наші жінки та їхні ставляться до грабунку, крадіжок, вбивств, зґвалтувань, катувань. Про різні становища української жінки в суспільстві (дружина – друг з усіма правами) та російської («жена» – власність чоловіка, безправна рабиня) я вже писав неодноразово. Говорив про це в різних ЗМІ, коли досліджував українську ментальність, сформовану останнім тисячоліттям.

Нині волію виокремити пару російських слів, як випускник російської школи. Сучасна мова окупантів яскравіє словом «вороваться», що означає красти та уміло ховати крадене. Термін з одного слова на українську мову не перекладається, як і назва жіночої музичної групи «Воровайкі» – вища сходинка в жіночому кримінальному світі після «воровок». Послухайте розмови російських вороваєк з їхніми чоловіками, котрі вбивають жінок, дітей на території України.

Ви переконані, що українські жінки власним чоловікам, які збройно захищають Батьківщину, дають аналогічні настанови? Какая разніца? Братскіє народи? Умєй вороваться?

Коли західні партнери забороняють українцям знищувати росіян на їхній території, я згадую ленд-ліз часів другої світової війни. Уявіть, що американці заборонили СРСР стріляти по території Німеччини, не кажучи вже про окупацію Берліну. Уявили? Воювати можна лише на радянській землі. Вигнали німців за межі СРСР станом на 22.06.1941 і сіли за стіл переговорів. Жодна бомба не повинна впасти на Дрезден, Ляйпціг, Кьонігсберг чи Берлін, бо там – мирне населення. У всьому винен Путлєр (Гітін).

Коли громадяни України й далі пропагують російську мову, виникає логічне питання на їхню адресу. Ви принципово за Україну, чи принципово за країну вороваєк? Може, вам пора вже збирати речі і на вихід: до Кандалакші, Тинди, Чекдамину, Сиктивкару. Якщо українська – не ваша мова, то й Україна – не ваша країна. Щі, водка, сільодка, балалайка, лапті вже зачекались на вас. Досить вараваться, прітворяться, будьте нарешті самі собою. ■

Український центр
Ukrajinské centrum

Moravské nam. 15, Brno - info@ukrijm.cz - fb.com/ukrijm

AKTIVITY CENTRA

Pomáháme Ukrajincům v různých oblastech problémů tykajících se pobytu na území Česka

- dětské skupiny
- kurzy češtiny
- tlumočnický doprovod
- kariérní poradenství
- právní poradenství
- sociální poradenství
- přednášky a konzultace pro těhotné
- psychologická pomoc
- materiální pomoc

MOŽNOST ZAPOJENÍ SE PRO KAŽDÉHO

Rádi píšete? Nebo fotíte? Organizujete události? Anebo se chcete naučit vést projekty?

- mezinárodní kolektiv
- možnost tvořit dle iniciativy
- prostor pro rozvoj týmu
- přístup k plánování, možnost rozvinout vlastní nápad
- příležitost nastolit nové kontakty
- přispění k rozvoji ukrajinské kultury
- kreativitě se meze nekladou

NAŠE POSLÁNÍ

Usilujeme o pozitivní obraz Ukrajiny prezentací ukrajinské kultury a jazyka obyvatelům Brna a Jižní Moravy. Přispíváme ke kladným vztahům mezi občany ČR a Ukrajinci a vytváříme prostor pro vzájemný dialog. Toto poslání naplňujeme skrze:

- pořádání kulturních vzdělávacích a jiných akcí (se zaměřením na historii, tradice i aktuální dění)
- jazykové kurzy a provozování ukrajinské knihovny
- poskytování informací potřebných pro integraci Ukrajinců do české společnosti
- zajišťování překladů a tlumočení
- zprostředkování pomoci Ukrajincům ve spolupráci s partnerskými organizacemi

Partneři

RATOLEST BRNO · centrum pro cizince jmk · SKILL CENTRUM · ČESKÁ CENTRA CZECH CENTRES · HLADKÝ LEGAL · vesna · Ukrajinské kulturně vzdělávací centrum Український культурно-освітній центр

Za podpory

jihomoravský kraj · B R N O · MŠMT

Dům Dobra cz

НАДАННЯ ЖИТЛА БІЖЕНЦЯМ

В розпорядженні знаходяться 3 Будинки Добра, де жінки з дітьми, можуть знайти затишний притулок. Ми надаємо всі речі першої необхідності, та підтримуємо дружню атмосферу серед мешканців. Завдяки небайдужим добровольцям, нам вдається проводити інтеграційні заходи, наприклад: уроки чеської мови, відвідування культурних заходів, допомога з документами.

www.dumdobra.cz/uk

CAFÉ ŽINKA

PROSTOR PRO ŽENY, KTERÉ PŘIŠLY Z UKRAJINY

CAFÉ JAVÁNKA MÁCHOVA 22 ÚTERÝ–PÁTEK 14:00–17:00

JAVANKAANDCO
JAVANKA_AND_CO

NABÍDKA
ČAJ ZELENÝ A ČERNÝ, KÁVA, LIMO, NĚCO MALÉHO K SNĚDKU, OBLEČENÍ, HEZKÉ HRAČKY, BURZA

MOŽNOST POPTAT CO ZROVNA POTŘEBUJÍ - PODLE TOHO BUDEME MEZI SVÝMI PŘÁTELI VYTVÁŘET NABÍDKU.

KEYOVERLAY.com
НАКЛЕЙКИ НА КЛАВІАТУРУ

Ми раді вам запропонувати простий, дешевий та швидкий спосіб як легко писати різними мовами.

НАКЛЕЙКИ НА КЛАВІАТУРУ

В асортименті інтернет магазину найдете понад 50 мов та різні мовні комбінації (наприклад чесько-українсько-російсько-англійська комбінація розкладок в одному). Пропонуємо наклейки різних форм, кольорів (від білого до люмінесцентного і навіть золотого) на прозорому, чорному чи білому фоні.

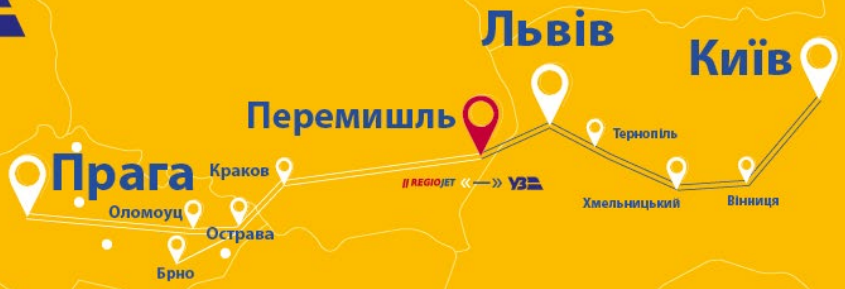
Для реалізації наклейок була вибрана найякісніша технологія друку та матеріал з високою фіксацією і низькою товщиною, що гарантує стійкість наклейки на клавіші та комфорт при друку. Усі стікери мають захисний шар (ламінування) для забезпечення їх довговічності. Завдяки універсальному формату, підходить для будь-якого типу та моделі клавіатури.

W www.prelepkynaklavesnici.cz
E info@prelepkynaklavesnici.cz
T +420 721 751 155

English version:
W www.keyoverlay.com

СКИДКА 20%
при закупівлі будь-яких наклейок та безкоштовна доставка при закупівлі над 500 Крон
Код для скидки: **porohy**

REGIOJET УЗ

Подорожуйте до Чехії зручними спальними вагонами

Ідеально підходить для сімей з дітьми

REGIOJET.UA/UKRAYINA

Безплатна професійна психологічна консультаційна допомога для українців

Psychologická pomoc pro uprchlíky z Ukrajiny zdarma

Alina Vrublevska

Консультації можливі як особисто в офісі, так і в онлайн-режимі.

Тел.: +420 721 199 564
email: alinalinn@ukr.net

ЖІНОЧИЙ ТА ЧОЛОВІЧИЙ ОДЯГ ТА ОДЯГ ДЛЯ ДІТОК, ВЗУТТЯ, КАЛЯСКИ

Видача між 14:00 - 18:00
Адреса: k Milicovu 674, Praha 4
(станція метро Haje)